

EESTI VABARIIGI PÄHISEADUSLIKU ASSAMBLEE

VIIETEISTKÜMNES ISTUNG

16.november 1991

Juhataja (T.Anton): Alustame tänast istungit, kohaloleku kontroll palun. Kohal on 27 assambleeliiget. Jätkame tänasel istungil sealt, kus eile pooleli jäime. Me jõudsime arutada I ja II toimkonna apellatsioonid. Ja järg jõudis III teematoimkonna kätte. Ma palun kõnepulti härra Hallaste, et ta annaks ülevaate laekunud apellatsioonidest, ja seekärel saavad sõna apellatsioonide esitajad.

I.Hallaste: Austatud juhataja, austatud kolleegid! Apellatsioonid meie toimkonna tööle palju laekunud ei ole ja ma käsitleksin neid vastavalt peatükkidele ja paragrahvidele. Kõigepealt peatükk - Riigikogu. Siin on härra Uluotsalt laekunud 3 apellatsiooni, esiteks §-le 58 lisada 2.lõige - ametivande võtab vastu riigikohtunik. Uue numeratsiooni järgi §62. Sellist ettepanekut toimkonnale laekunud ei ole ja kui lähtuda apellatsiooni tekstist, siis võiks olla seal, lähtudes §-st 141, riigikohtu esimees on ametivande vastuvõtja, samas ka valitsus annab ametivande riigivanema ees ja võib-olla võiks vande vastuvõtjaks olla ka peapiiskop. See küsimus vajab lahendamist, kuid ma arvan, et see võiks jääda redaktsioonitoimkonnale, kui härra Uluots sellega nõus on.

Teine apellatsioon on §65 punkt 6 juurde, et Riigikogu nimetab ka riigisekretäri. Vesteldes härra Uluotsaga, selgus, et tema mõiste riigisekretäri osas läheb lahku sellest mõistest, mis senises põhiseaduses on. Praegu räägib põhiseadus riigisekretärist kui valitsuse bürokraatia hoidjast ja selle jälgijast, et kõik valitsuse määrused ja korraldused oleksid õige numbriga, ta kinnitab ka valitsuse poolt väljaantavad määrused ja korraldused. See riigisekretär, kellest Uluots räägib, peaks olema parlamendi bürokraat. See tähendab isik, kes hoolitseb selle eest, et Riigikogu töö kulgeb vastavalt reglemendile ja et kõik otsused ja seadused, mis vastu võetakse, oleksid kooskõlas reglemendiga. Selline ametiisik on vajalik. Võib-olla pole teda tarvis nimetada riigisekretäriks, vaid nimetada valitsuse suurimat bürokraati

riigiministriks ja Riigikogu bürokraati riigisekretäriks. Ma arvan, et ka see küsimus võiks jääda redaktsioonitoimkonnale. Ja seda siis mitte saalis hääletada. Ja eile omavahel vesteldes oli härra Uluots ka põhimõtteliselt nõus. Riigikogu peatüki juures oleks vaid üks küsimus, see on Riigikogu volituste juures. Praegu ütleb §65 punkt 10, et Riigikogu kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra. Härra Uluots teeb ettepaneku lisada siia juurde, et kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, siis teeb seda president oma seadlusega. Siia paragrahvi see ei sobi, sest jutt on Riigikogu volitustest. Selline lisandus ei sobi Riigikogu, vaid riigivanema peatükki. Seda küsimust võiks ka läbi hääletada. Hääletus peaks olema lüsimuse üle, kes on selle poolt, et teatud juhtudel oleks riigivanemal õigus oma seadusega kutsuda kokku Riigikogu, et kuulutada välja erakorralist seisukorda.

Need on III toimkonna apellatsioonid, kõik, mis puudutavad peratükki Riigikogu.

Ü.Uluots: Tere hommikust, kallid kolleegid! ja väga vabandan, et saate minuga täna palju vaeva näha, sest ma olen esitanud väga palju apellatsioone. Te võite teha seda väga lihtsalt, ärge avage diskussiooni ja hääletage kohe läbi.

Ma siis alustan. Härra Hallaste andis siin minu arusaamadest ülevaate. On jäänud meie põhiseaduse tekstist välja isik, kes võtab vastu pühaliku vande nii Riigikogult kui riigivanemalt. See peab olema fikseeritud, kuna ametivande andmine on põhiseaduse tekstis olemas. Nüüd ainult küsimus, kes seda peaks tegema. Hallaste arvab, et näiteks Riigikogult võiks vande vastu võtta peapiiskop. Aga näiteks, kui mina olen metodist, babtist või olen õigeusklik, meie põhiseadus näiteks ei keela mõnel Riigikogu liikmel uskumast Allahhi, siis järelikult ta peapiiskopile ametivannet anda ei saa. Siit järeldus, kuna põhilised seadusandlikud vaidlused jõuavad lõppude-lõpuks riigikohtuniku kätte, siis ma leian, et kõige õigem mees selles on riigikohtunik, kes võtab vastu Riigikogu liikmete pühaliku ametivande. Hallaste ütleb, et seda pole ettepanekuna esitatud, ma pean tunnustama, et see on kuskile kaduma läinud, sest ma tean täpselt, et ma esitasin nende kolme asja kohta ettepanekud. Ja ausalt öeldes, ma otsisin oma paberites ja ma pole koopiat ka

leidnud. Nii et formaalselt on teil õigus see tagasi lükata, kuna see ei klapi reglementi, aga ma leian, et sellisel juhul jääb meie põhiseaduse teksti auk sisse.

Nüüd on teie otsustada, aga me Hallastega leppisime kokku, et see võiks jääda redaktsioonikomisjoni kätte, mul ei ole selle vastu mitte midagi. Aga siin ma ütlesin välja oma arvamuse. Kui aga teie tahaksite, et me otsustame selle küsimuse kohe, kes võtab Riigikogu liikmetelt vastu ametivande, siis avaldage oma arvamust ja ma olen nõus selle hääletusele panema.

Juhataja: Härra Uluots, võib-olla me teeme nii, et te räägite ka nendest teistest apellatsioonidest, siis avame sõnavõttud.

Ü.Uluots: Järgmine on §65 juurde, keda Riigikogu määrab presidendi ettepanekul tääle, see on riigisekretär. See on välja jäänud nii ühest kui teisest peatükist. Kes on riigisekretär? Mina võtsin ta eeskujuks 1938.aasta põhiseadusest ja ma toon teile väga lihtsa näite, et vallavanemad tulid ja vallavanemad läksid, aga vallasekretär istus ikka paigas. Ja kui vallavanemat ei olnud, oli vallavanema vahetuse aeg, siis korraldas asju vallasekretär. Täpselt samuti on ka riigisekretäri küsimus. 1938.aasta, õigemini 1930.aastate riigikorralduse juures oli riigisekretäri funktsioon kuni seaduse vastuvõtmiseni. President ei kirjutanud alla seadust ilma riigisekretäri allkirjata. Tähendab, riigisekretär tegutses, kuni seadus välja anti. Sealt edasi läks juba funktsioonide õigus kantsleri kätte, kes pidi kontrollima selle seaduse täitmist. Riigisekretäril olid ministri volitused, kuid ta ei olnud kabineti liige. See tähendab seda, et kui valitsus läks erru, siis riigisekretär jäi paigale koos oma aparaadiga. Tähendab, tema oli vaakuumi täitja, kui toimus parlamendivahetus. Ja sellepärast leian mina ka, et selline institutsioon riigiõiguslikus struktuuris peab olema. Sest ma olen päris veendunud, et kui me juba praegu seda põhiseaduslikult ei tee, siis me hakkame varsti niikuinii seda eraldi seadusena vastu võtma ja seda struktuuri looma. Praktika on seda näidanud, et selline institutsioon on vajalik. Samuti olen antud juhul nõus sellega, et seda võib anda redaktsioonikomisjonile ja tuua ta uuesti tagasi suure saali ette juba redaktsioonikomisjoni poolt.

Aga kui te soovite seda lahendada hääletamisega, siis ma pole ka selle vastu.

Kolmandaks §65 punkt 10, kus Riigikogul on antud õigus välja kuulutada eriolukord. Eriolukord ei tähenda mitte ainult seda, et punased tankid tulevad üle Narva silla, vaid see tähendab ka seda, et kui lendab õhku Sassoivi Bori Jaam ja meie peale tuleb radioaktiivne pilv või, hakake nüüd naerma, tuleb UFO-de rünnak või midagi taolist, ja samal ajal meil parlament ei ole koos, aga tegutseda tuleb momentaalselt, sekundite, minutite, kümnetega. Ja ainuke, kes võiks seda sellisel juhul teha, on president või riigipea, nii nagu me seda asja otsustame. Paratamatult peab seda pärast parlament kinnitama, nii nagu iga seadust. Siin võiks tuua sellise näite, et tegelikult meil on põhiseaduse tekstis presidendil seadluse õigus, kui parlament on takistatud kokku tulemast, mina tahaksin aga antud juhul sisse tuua eriolukorra, tähendab, kui on mängus inimesed, kümnete tuhandete elud, siis peab seda põhiseaduses rõhutama. Need on kolm asja, mida ma pakun välja apellatsioonidena Riigikogu peatükis. Täna.

Juhataja: Aitäh, härra Uluots. Avame sõnavõttud, esimesena saab sõna härra Lauri Vahtre, palun.

L.Vahtre: Tere hommikust austatud kolleegid! Ma loodan, et redaktsioonitoimkond ei võta arvesse seda ettepanekut, sest see on sügavalt ebademokraatlik. Mõnede inimeste vanne on siis järsku tähtsam kui teiste oma. Mitte ühesku kuningriigis pole kunagi sätestatud, et kuninga abielu peab laulatama tingimata peapiiskop. Selletõttu ei ole parlamendiliikmete vannet vaja vastu võtta riigikohtunikul. Ameerika Ühendriikide ametivande võib samuti vastu võtta ükskõik milline kohtunik. Kohtunik on kohtunik ja sellega peaks asi piirduma.

Üks tehniline märkus ka. Kui tahaks vastvalitud parlamenti takistada tööle asumast, siis oleks väga lihtne röövida see riigikohtunik ja parlament jääski tööle rakendamata. Täna.

Juhataja: Palun, kas on veel sõnavõtte? Härra Kask, palun.

P.Kask: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! Mul on

isegi raske sõna võtta, sest ma ei saa hästi aru, millistest küsimustest jutt on. Meile ei ole jagatud härra Uluotsa apellatsioonid. Neid on mitu punkti. Sõna on väetud korruga mitmes küsimuses, seejuures osa neist küsimustest löikub IV toimkonna küsimustega. Ja minul on ettepanek, et need küsimused, mis ka IV toimkonda kuuluvad, arutada koos IV toimkonnaga. Neid tuleks arutada loogilises järjekorras, alustades tähtsamatest. Kui need tähtsamad küsimused on ära otsustatud, tuleb süsteemi valiku küsimus ju uuesti päevakorradele, alles seejärel lahendada üksikküsimused. Ma väga vabandan, ehkki ma konsulteerisin Illar Hallastega, ei saanud ma ikkagi sotti, milline küsimus on praegu arutusel. Härra Uluots rääkis mitmest küsimusest korruga, härra Hallaste rääkis rõhutatult ühest küsimusest, ehkki tutvustas ka teisi, aga diskussiooni lõpus ütles, et jutt on sellest, kes võtab vastu ametivande. Ma palun juhatusel selgitada, millisest küsimusest on jutt ja teen ettepaneku neid küsimusi, mis löikuvad IV toimkonnaga, arutada IV toimkonna ajal. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Ma loen veel kord ette need apellatsioonid, mida härra Hallaste ja härra Uluots ette kandsid.

Palun võtke ette see tekst, mis jagati eile välja, see on Assamblee eelnõu tekst. Kõigepealt §62. Härra Uluots taotleb apellatsiooni korras, et lisatakse tekst: "Ametivande võtab vastu riigikohtunik". Ma arvan, et meil on seda küsimust võimalik hääletamise teel otsustada, sest see otseselt riigipea institutsiooniga seotud ei ole.

Teiseks. §65. Punktist 6 selgub, keda Riigikogu nimetab ametisse. Härra Uluots taotleb apellatsiooni korras, et sellesse loetellu lisatakse riigisekretär.

Kolmas, millises küsimuses on härra Uluots pöördunud Assamblee täiskogu poole, on samas paragrahvis punktis 10 sisalduv probleem. Kas üksnes Riigikogu kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra või on selline õigus ka riigipeal. Härra Uluots on teinud ettepaneku, et kui Riigikogu ei saa kokku tulla, kuulutaks riigis välja erakorralise seisukorra president.

Need on kolm probleemi, mida härra Uluots palub, et Assamblee täiskogu arutaks ja otsustaks. Mis puudutab kolmandat probleemi, siis on see vaieldamatult seotud IV toimkonna

probleemidega riigipea küsimusega. Sõna saab uuesti härra Hallaste.

I.Hallaste: Austatud juhataja. Kolmanda apellatsioonini või kolmanda probleemi, mis puudutab presidenti, ma palun panna hääletusele koos IV toimkonna hääletustega loogilises järjekorras!

Esimene apellatsioon - ametivande võtab vastu riigikohtunik, ei saa jääda sellesse sõnastusse, kuna see toimikond, kes tegeleb kohtusüsteemiga, ei räägi üldse riigikohtunikust, vaid riigikohtu esimehest, §141 2.lõige. Ja kui tahetakse fikseerida, kes vastu võtab, siis tuleb panna sinna juurde ka alternatiivid. Kui seda ei taheta jätta redaktsioonitoimkonna kätte ja alternatiivideks, võib ju olla: ametivande võtab vastu riigikohtu esimees. Teiseks. Ametivande võtab vastu riigivanem ja kolmandaks: ametivande võtab vastu peapiiskop. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Me jätkame keskustelu, kuid enne teen teatavaks juhatuse otsuse, et probleem, mis käsitleb, kas presidendil on õigus siis, kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, kuulutada välja eriolukord, tuleb lahendamisele pärast seda, kui järgmine toimikond, kelle probleemiks on riigipea instyitutsioon, annab põhiküsimustes meile ülevaate ja me lahendame need põhiküsimused. Sõna saab hr. Saatpalu. Palun.

V.Saatpalu: Ma ütleksin §62 kohta, et see on hea sõnastus ja peaks niimoodi jääma. See võib-olla on tingitud minu iseloomust, kes mitmesugustele niisugustele rituaalsetele toimingutele, nagu käe üleval hoidmisele, vande andmisele jne. vaatab mõneti kõõrdi. Ma tahaks siiski parlamenti näha sellise teoinimeselikkuse käitumise eeskujuna ja ma arvan, et ametivande võib anda niisama viisakalt ja korrektelt paberi peal, nagu me tegime, tulles siia Põhiseaduslikku Assambleesse. Põhiseaduse eelnõus kirjutame ja sellest peaks piisama küll, et inimene oma otsust väljendab teha seda, mida §-s 62 temalt nõutakse. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Sõnavõtte rohkem ei ole. Kas meil on võimalik asuda hääletama §62, kuhu apellatsioonini korras hr. Uluots soovib lisada teksti: ametivande võtab vastu riigikohtu esimees. Palun veel kord kohaloleku kontroll, pärast seda asume hääletama. Kohaloleku kontroll. Kohal on 32 assambleeliiget. Kes

on selle poolt, et lisada §62 (§54) hr. Uluotsa poolt apellatsioonini korras lisatud tekst? Ametivande võtab vastu riigikohtu esimees. Hääletame. 6 poolthäälega ja 17 vastuhäälega on Assamblee avaldanud oma seisukohta, et §62 pole vaja lisada hr. Uluotsa poolt apellatsioonini korras pakutud teksti: ametivande võtab vastu riigikohtu esimees. Hr. Korrovits palus vahepeal sõna. Kas hr. Korrovits soovib sõna §65 6.lõigu asjus, mis käsitleb riigisekretäri kui ametimeest, kelle nimetab ametisse Riigikogu? Palun, hr. Korrovits, teil on sõna.

V. Korrovits: Head kolleegid, mul ei ole kõigepealt selge, hr. Uluotsalt on tulnud kirjalik apellatsioon formaadis A5, dateeritud 15. novembriga, kus on toodud §45 alajaotus. Mis paragrahv see on? Ilmselt riigipea paragrahv. Ja siia on lisatud nimetus riigisekretär ja praegu see kõnesolev apellatsioon räägib riigisekretärist Riigikogu paragrahvis. Milles asi on või olen ma asjast valesti aru saanud?

Juhataja: Hr. Korrovits, ma kordan tõesti kolmandat korda ja loodan, et lugupeetud kolleegid panevad tähele. Jutt käib §-st 65 (§57). Palun ette võtta see tekst, mis teile välja jagati eile, Assamblee põhiseaduse eelnõu tekst. Selgitan veel kord, et ettepaneku sisu on selles, et Riigikogu paljude teiste ametimeeste kõrval nimetatakse ametisse ka riigisekretär. Hr. Kask, palun.

P. Kask: Austatud kolleegid, tõepoolest, nagu hr. Korrovits märkas, see apellatsioon on tegelikult kaheosaline. Teine osa puudutab IV toimkonda, aga mõte on selles üks. Nimelt viiua riigivõimude struktuuri sisse selline ametimees nagu riigisekretär. Kes tähelepanelikult on jälginud tekste, kus see riigisekretär veel esines, see märkab, et tegemist on tõepoolest mehega, kelle kohta võib öelda, et peaministrid ja isegi presidendid tulevad ja lähevad, aga riigisekretär jääb. Seejuures nõutakse temalt kaasalkirja kõigile valitsuse dokumentidele, ta ei ole valitsuse koosseisus, ta ei ole üldse peaministri poolt määratav isik, ta on eraldi paika pandud presidendi esildisel, sisuliselt presidendi käsi valitsuses, vetoõigusega kõigi valitsuse dokumentide suhtes. Ma ei tea, kust hr. Uluots ja need, kes neid vastavaid eelnõusid koostasid, võtsid välja selle mõtte.

Mina ei tea demokraatlike riikide praktikast sellist ametimeest ja minul on ettepanek see apellatsioon tagasi lükata. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Pr. Aaskivi, palun.

Ü.Aaskivi Lugupeetud kolleegid, siin on nüüd küll tegemist teatud segadusega, sest kui te vaatate teile ettekantud teksti, eile kättejagatud teksti §79, siis on siin selgelt öeldud, et riigisekretär kuulub valitsusse. Seega, nagu juba eelkõnelejad hr. Hallaste ja hr. Uluots ütlesid, tegemist on lihtsalt riigisekretäri institutsiooni täiesti erineva käsitlemisega. Ühed näevad teda valitsuse koosseisus, kuid hr. Uluots soovib, et riigisekretäri ametikoht oleks parlamendi, Riigikogu juures ja täidaks seal sisuliselt tehnilise osakonna ülema kohustusi. Ma arvan, et see kontseptsioon, millega on III toimkond välja tulnud, kus riigisekretär on valitsuse liige, on praegu ehk praktilisem ja praktilises elus ka välja kujunenud ning see tehniline, abistav töö, mida vajab parlament, seda vast ei oleks vaja põhiseaduses reglementeerida. Ma arvan, et hr. Uluotsa apellatsioon tuleks tagasi lükata. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Lõppsõnaks saab sõna hr. Uluots. Palun.

Ü.Uluots: Minu jaoks oli saali selline reaktsioon muidugi oodata ja põhjus, mida pr. Aaskivi praegu ütles, on puhtalt seotud minu madala töövõimega. Ma ei ole jõudnud esitada apellatsioonile valitsuse kohta, aga ma oleks seda teinud niikuinii, kuna me eile Hallastega sellest rääkisime. Valitsuse sekretariaat jääb niikuinii alles ja tema nimeks võiks olla siis kas riigiminister või midagi selletaolist. Ma kordan veel, ma lihtsalt ei ole jõudnud sinnamaale. Aga ma ütlen ette ära, et ilma parlamendi sekretariaadita ei saa parlament eksisteerida, ja kui hr. Kask siin püüdis näidata asja niimoodi, et see on presidendi must käsi, mis ulatub parlamendi südamesse, siis võtame väga lihtsalt praegu niisuguse mehe nagu hr. Propst, kes teenindab praegu parlamenti, ja likvideerime tema koha ära. Ma tahaks näha, mismoodi hakkab siis parlament tööle. Tema taga on terve sekretariaat. Küsimus on ainult selles, et millisel tasandil määrata see mees paika. Kes tema määrab. 50 aastat tagasi saadi aru sellest nii, et see on niivõrd tähtis mees, et seda peab tegema parlament. Ja

kuna ma olen sellel ajal sündinud ja kasvanud, siis on minu arvates samasugune, et parlamendi sekretär, riigisekretär on nii suur mees, et tema määrab kohale parlament, et ta oleks kaitstud igasuguste teiste rünnakute eest, vasakult ja paremalt. See on kõik, mis ma tahtsin teile öelda. Aga mis puutub nüüd eelmisse, tagasilükatud ettepanekusse, siis jääb ikkagi arusaamatuks, kui antakse vanne, siis antakse kellele. Põhiseaduses jääb lahendamata küsimus, kes siis võtab vande vastu, nii et ma kardan, et me jõuame paratamatult selle küsimuse juurde tagasi. Loogiliselt.

Juhataja: Suur tänu, hr. Uluots. Lõppsõna võimalus on veel II toimkonna esimehel hr. Hallastel. Palun.

I.Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Siin on nüüd kõik segi nagu puder ja kapsad. Mõningad mehed on kimbatuses ja eriti need, kes pole nende konkreetsete peatükki-dega väga tõsiselt tegelnud. Kasutatakse ühte ja sama mõistet väga erinevates tähendustes, see on riigisekretär. Ja kui härra Uluots räägib parlamendi sekretärist, siis parlamendi sekretäri vajalikkuses ei kahtle kindlasti mitte keegi. Küll aga ma III toimkonna esimehena kahtlen selles, kas on vajalik fikseerida selline ametikoht §-s 65 punktis 6, sellepärast et kui me ta seal fikseerime, siis tuleb kirjutada ka peatükk eraldi paragrahvid sisse, millised on tema erilised õigused ja kohustused ning ma olen kindel, et see küsimus on lahendatav kodukorra seadusega. Loomulikult ei kinnita parlamendi sekretäri mitte keegi muu kui parlament ise. Seda saab kõike reguleerida kodukorra seadusega. Ja seetõttu ma ei toeta praegu siin riigisekretäri sellises sõnastuses sissehääletamist §65 punkti 6. Aitäh.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kuigi me lõpetasime sõnavõtu, juhatus otsustas niimoodi, et sõna on veel härra Taageperal, sest pole kahtlust, et politoloogia vallas on tema üks eksperte meie jaoks. Härra Taagepera, palun.

R.Taagepera: Lugupeetud assambleeliikmed! Seda küsimust ei saa kuidagi arutada ainult kui §65 punkt 10 küsimust, sest riigisekretär praeguses sõnastuses ilmneb põhiseadusse §79 (endine 71), mis ütleb, et valitsusse kuuluvad peaminister, ministrid ja riigisekretär. See tähendab, siin on riigisekretär esitatud kui valitsuse liige, järelkult §-s 80 esitab peami-

nister kandidaadi valitsuse koosseisu, millest peab järeldama, et ta esitab ka riigisekretäri valitsuse koosseisu raames. Ma märkan seejuures ka, et §-s 81 nimetatakse esitatud ministrid ametisse, peaks võib-olla lisama, et ka riigisekretäri. Hiljem kerkib üles küsimus, kas ka riigisekretärile nagu teistele valitsuse liikmetele võib avaldada umbusaldust. Nii et ma tänan härra Uluotsa, et ta on kergitanud olulise küsimuse, aga see tekitab siin rea teisi küsimusi §-st 79 kuni §-ni 86 välja, ja me peaksime seda arutama tervikuna, vaatama kõiki neid paragrahve, kus riigisekretär esineb, või §79 alusel, kus valitsuse liige peaks esinema, aga praeguses tekstis ei ole. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid! Meie arutusest oli kindlasti kasu. Härra Uluots tegi otsuse, et momendil võtab ta selle apellatsioonid tagasi ja tahab nii II ja III toimkonnaga nõu pidada. Sellel põhjusel me täna §76 6.lõiget puudutavat apellatsioonid edasi ei aruta ja ka ei otsusta.

Härra Hallaste, kas sellega on need apellatsioonid, mida on võimalik täna läbi arutada, kõik. Ei. Palun.

I.Hallaste: Härra Uluotsalt on veel apellatsioonid seadusandluse peatüki osas. Mõned apellatsioonid neist: presidendi seadusliku algatuse õigus ja presidendi veto kummutamine. Ta teeb ettepaneku, et see toimiks absoluutse häälteenamusega. Need on IV toimkonna probleemid ja peaksid olema läbi hääletatud koos kõigi teiste küsimustega, mis puudutavad riigivanemat. Ja seetõttu ma teen ettepaneku need edasi lükata, kuid jääb järele üks apellatsioon, mis sellega otseselt seotud ei ole. See on §100, kus riigivanemal on õigus anda seaduse jõudu omavaid seadlusi, mis kannavad riigivanema, Riigikogu ja peaministri allkirja. Härra Uluots teeb ettepaneku asendada tekstiga - presidendil on õigus anda seaduse jõudu omavaid seadlusi, mis kannavad presidendi, peaministri ja asjaomase ministri allkirja. Tähendab Riigikogu juhataja teeb ettepaneku asendada "asjaomase ministriga". Kui toimkonnas seda küsimust arutati, leiti, et oleks oluline, kui allakirjutajateks oleksid kolme võimaliku võimukeskuse esindajad: riigivanem, Riigikogu juhataja ja peaminister kui valitsuse juht. Ning see küsimus tuleb panna hääletusele. Kas kaasallkirja peale peaministri ja riigivanema

oma annab Riigikogu juhataja või asjaomane minister. Palun see konkureerivalt hääletusele panna. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Sõna saab härra Uluots.

Ü.Uluots: Lugupeetud kolleegid! Ma alustan võib-olla viimasest apellatsioonist, see on §100. Hallaste juba ütles, et probleem on selles, kelle allkirjad on seadlusel. Praeguses tekstis on seal Riigikogu esimees. Mina pakun selle asemele asjaomast ministrit, sest muidu tekib juriidilis-loogiline paradoks. Juhul kui parlament ei ole koos, võetakse vastu seadlus ja sellele kirjutab alla parlamendi esimees ja 14 päeva pärast tuleb see seadlus parlamenti kinnitamisele, kus parlamendi esimees on seotud allkirjaga, antud allkirjaga. Järelkult tekib vaidlus ja otsustamine, kas tema allkirja ja otsuse vastu või poolt. Sellega võetakse ära parlamendi esimehe neutraalne juhtimisvõimalus. Me kallutame ta puht enesekaitse funktsiooni. Seda asja taibati väga hästi 1938.aastal. Teiseks selleks, et tõsta ministri vastutust, oleks vaja asjaomase ministri allkiri, nii oli ka 1930.aastatel. See on minu argumentatsioon minu apellatsiooni juurde. Härra esimees, ma mõtlen, et me otsustame selle küsimuse ära ja siis ma tulen teiste apellatsioonide juurde tagasi, kui nii tohib.

R.Taagepera: Lugupeetud Assamblee! On tõesti meeltülevandav kuulda, kuidas Riigikogu sellega kaitstakse, et häälevõimalus ära võetakse. Miks on üldse eriseadlus põhiseaduses sees. Kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, kui 101 inimest ei saa kokku tulla, minimaalne on selle puhul, et kokku tuleb vähemalt 1 Riigikogu liige, s.t. Riigikogu juhataja. See annab seadusele aluse, seadusandliku aluse, et vähemalt 1 Riigikogu liige kirjutab alla, ja see on loogiliselt Riigikogu juhataja. Ministri arvamuse, kes seda algatab, annab muidugi edasi peaminister. Hädaolukorras esindab peaminister kõiki ministreid. Riigikogu juhataja esindab kõiki Riigikogu liikmeid ja riigivanem esindab iseennast, ja ei ole võimalik, et kaks inimest otsustavad, et olukord on erakorraline. Ministri ja peaministri puhul on see võimalik, nad on siiski ühes võistkonnas. Kui Riigikogu juhataja ei ole otsustajate hulgas, siis on Riigikogu täiesti välja surnud. Nüüd Riigikogu võtab tihtipeale vastu seadusi, mille

puhul Riigikogu juhataja juhtub olemas vähemuses. See ei tekita mingisugust usalduse küsimust, sest see pole üldse parlamendi mõistete hulgas. Riigikogu juhataja võtab osa hiljem Riigikogu otsustamisest täiesti tavalises korras. Riigikogu juhataja on mõnikord vähemuses ja mõnikord enamuses. Riigikogu juhatajat ei tohi sellest erakorralise seaduse kolmikust mitte mingil tingimusel välja jätta.

Juhataja: Suur tänu. Veel kord juhin tähelepanu sellele, et arutusel on §100 (§92) ja küsimus on selles, kas eriolukorras on seaduse andmise õigus riigivanemal, Riigikogu juhatajal ja peaministril, nagu on käesolevas tekstis või presidendil, peaministril ja asjaomasel ministril. Sõna saab härra Adams.

J.Adams: -

Juhataja: Assambleeliikmeid on kohal 39. Algab hääletamine. Arutletav objekt on §100 (§92) ja küsimus, milles me hääletamise läbi viime, seisneb selles, kas antud §3. reas asendada sõnad "Riigikogu juhataja" ametimehega "asjaomane minister". Siis jääks rida selline, et riigivanem või president, peaminister ja asjaomane minister. Praegu on riigivanem, Riigikogu juhataja ja peaminister. Kas kõigile on selge, mis on hääletamise objekt? Täna. Kes on selle poolt, et asendada §-s 100 (§92) olemasolev tekst järgmiselt. Kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, on presidendil õigus anda seaduse jõudu omavaid seadusi, mis kannavad presidendi, peaministri ja asjaomase ministri allkirja. Edasi olemasolev tekst. Hääletame. 5 poolt- ja 27 vastuhäälega on avaldanud Assamblee arvamust, et §-s 100 (92) pole vaja asendada 3.reas nimetatud ametimeeste puhul Riigikogu juhataja asjaomase ministriga.

Uuesti saab sõna hr. Uluots. Palun.

Ü.Uluots: Ma tulen tagasi §95 juurde. Siin avaldati arvamust, et see on IV toimkonna küsimus, kuid ta asub praegu III toimkonna peatükis, järelikult, ma leian, et me peame selle lahendama vastavalt oma reglemendile ja oma töökorrale seal, kus on tema koht.

Juhataja: Hr. Uluots, kui on võimalik, siis võib-olla teha siiski nii, et me kuulame ära ka hr. Peet Kase, IV

toimkonna, hääletamata see küsimus ei jää. Kui aga olete kindlalt veendunud, et praegu on vaja seda asja arutada, siis loomulikult juhatus takistusi selleks ei tee, kuid ma kordan ettepanekut viia ka see arutelu läbi pärast seda, kui me oleme ära kuulanud IV toimkonna, hr. Peet Kase. Palun otsustada.

Ü.Uluots: Juhataja, ma esitan teile siis ka küsimuse §93 kohta, mis on seotud seaduse algatamise küsimusega. Kas me peame siis sellega ka tagasi minema IV ja sealt tagasi tuuriga siis uuesti III toimkonda? Nad asuvad praegu III toimkonna sfääris. Minul on ükskõik, ma tean, et mu ettepanekud lükatakse kõik tagasi, aga kuulame need asjad ära.

Juhataja: Suur tänu. Aitäh. Hr. Hallaste, kas III toimkonnal on veel apellatsioonid? Palun pulti.

I.Hallaste: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! III toimkonnal on jäänud ainult üks apellatsioon ja siis me võime siirduda IV toimkonna küsimuste juurde arutama presidendi või riigivanemaga seotud probleeme. Ja see apellatsioon on laekunud hr. Käbinilt ja käsitleb §98 (90). Paragrahv kõlab nii: "Seadused, mille alusel Eesti Vabariik astub poliitilistesse, majanduslikesse ja sõjalistesse riikide liitudesse, võetakse vastu ainult rahvahääletusel." Hr. Tiit Käbin tegi ettepaneku jätta §98 tekstist välja. Toimkonna enamus seda seisukohta ei toeta. Aitäh.

Juhataja: Tänan, hr. Hallaste. Lugupeetud kolleegid, arutelu objekt on §98 (§90), nii nagu me kokku oleme leppinud, saab sõna apellatsiooni esitaja hr. Käbin. Palun.

T.Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Hr. Hallaste formuleeris mu ettepaneku väga täpselt, nii et ma ei hakkakski seda kordama, ainult lühidalt põhjendaksin, miks ma taotlen selle sätte väljajätmist. Loomulikult ühinemine teiste riikidega ühtsesse organisatsiooni, olgu see majanduslik, poliitiline või sõjaline, see on ääretult tähtis küsimus ja tõepoolest võib asuda seisukohale, et otsustada võib seda ainult rahvas, mitte Riigikogu ise. Aga kui me vaatleme asja teisest aspektist, siis seisab lähiaastatel meil ees ühinemine mitme organisatsiooniga, olgu see Euroopa Nõukogu või mõni teine või kolmas organisatsioon ja, kui me kavatsame hakata läbi viima

rahvahääletust sagedusega 1 kord aastas või ka rohkem, me lihtsalt kaotame aega ja rahvas tüdineb sellistest suurtest kampaaniatest. Kui me lähtume nüüd Euroopa Nõukogusse uute riikide vastuvõtmise protseduurist, siis teame ju, et Ungaril ning Tsehhiil ja Slovakkial võttis see rohkem aega, poolteist aastat või isegi rohkem, Poola puhul on see aeg lühemaks jäänud. Ja kui me sellise sätte vastu võtame, siis me Eesti vastuvõtmist Euroopa Nõukogusse ei too ligemale, vaid lükkame edasi vähemalt aasta võrra. Nii et minu ettepanek on see artikkel põhiseadusest välja jätta. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Palun, kas assambleeliikmed soovivad veel sõna võtta. §98 (90). Hr. Adams, teil on sõna.

J.Adams: Ma ei tahtnud sõna võtta, ma tahtsin esitada toimkonna esimehele küsimuse selle paragrahvi kohta. Kas ma saan äieti aru, et praegu on toimkond teadlikult sõnastanud selle niimoodi, et ükski teise riigiga majanduslikku, sõjalisse või poliitilisse liitu astumist ei taheta panna niivõrd keerulise korra alla, aga mõeldakse just riikide liitusid. Et see mitmus on siin antud juhul kavatsuslik?

Juhataja: Hr. Hallaste, palun. Muidugi, võimalik on vastata ka täpselt üks rida tahapoole. Hr. Adams istun otse teie taga, või olgu seekord siis mikrofoni vahendusel. Palun.

I.Hallaste: Aitäh, hr. juhataja! Toimkond leidis seda arutades, et siin peaks olema just tegemist mitmusega ja mingisuguse lepingu sõlmimine ühe konkreetse riigiga, näiteks Lätiga, omavahelisest sõjalisest abistamisest, ei ole rahvahääletusse kuuluv küsimus küll, aga näiteks Balti Assamblee loomine või Balti riikide konföderatsiooni loomine on seda kindlasti. Ja sellepärast on siin jutt mitmuses. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Hr. Vooglaid, palun.

Ü.Vooglaid: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Minu arvates on Tiit Käbini argumendid kõik täiesti tõsiselt võetavad, aga ma küll kuidagi ei tahaks soovitada seda, et me üha rohkem eemaldume sellest, et rahvas võiks olla enesejuhtimise subjekt, vaid jääb üha enam pealtvaatajaks. Ma väga kardan ka seda, et otsus, mille me tegime riigipea valimise kohta, võib saada kogu põhiseadusele saatuslikuks, seetõttu ma...

v o o l u k a t k e s t u s

Juhataja: Veel pr.Aaskivi ja hr. Saatpalu. Pr. Aaskivi, palun.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma ei tea, millega seletada praegu seda, et hr.Käbin oma apellatsiooniga kaitstes kasutas segamini termineid Euroopa Nõukogu ja Euroopa Ühendus. Minu teada on need kaks ise asja, üks nendest on tõepoolest riikide liit, teine aga rahvusvaheline organisatsioon, millesse astumist meie paragrahvi sõnastus küll ei takista. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Saatpalu.

V.Saatpalu: Kuivõrd sellest paragrahvist saadakse erinevalt aru, siis on küll ettepanek, et redaktsioonitoimkond töötaks selle sõnastuse kallal selliselt, et me kõik ja ka rahvas saaks aru täiesti üheselt, milles on küsimus. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Lõppsõnaks on sõna hr.Käbinil. Palun.

T.Käbin: Täna. Ma protesteerin pr. Aaskivi esinemise vastu. Ma tean väga hästi, mis on Euroopa Nõukogu ja mis on Euroopa Ühendus. Ma ei aja neid termineid segi ja ma ei kasutanud mõistet Euroopa Ühendus. Kes kahtleb, võib hiljem kontrollida stenogrammist. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, kas me saame alustada hääletamist? Palun kohaloleku kontroll. Meid on kohal 39. Asume hääletama.

Kes on selle poolt, et jätta põhiseaduse eelnõust välja §98 (90), nagu on teinud ettepaneku apellatsiooniga kolleeg Käbin. Hääletame. Kes on selle poolt, et jätta välja §98 (90)? Hääletame, palun. Aitäh. 12 poolthäälega ja 22 vastuhäälega on Assamblee avaldanud oma poolehoidu §-le 98 (90) ja lükanud tagasi hr. Käbini apellatsiooni.

Hr. Hallaste, see oli viimane apellatsioon, mida me käsitleme? Aitäh. Me läheme edasi IV toimkonna töömaile ja pärast seda tuleb meil tulla uuesti III toimkonna asjade juurde. Sõna saab kõigepealt hr. Peet Kask, pärast seda apellatsioonide esitajad. IV toimkonna esimees hr. Kask, palun.

P.Kask: Kallid kolleegid, teile on eile laiali jagatud

täisformaadis (A5) esitatud apellatsioonid. Üks hr. Uluotsalt ja teine Tiit Käbninilt. Ja mul on ettepanek, et me praegu oma edasises tegevuses orienteerume nendele kahele dokumendile. Apellatsioonide hulk on küll väga suur, aga ei maksa sellest5 kohkuda, sest osa neist on edasi lükatavad kolmandale lugemisele, redaktsioonikomisjonile, üks VII toimkonnale ja ma loodan, et apellatsioonide autorid ei protesteeri sellise lahenduse vastu. Ma loen nüüd järjekorras need apellatsioonid ette ja ütlen, milliseid me hakkame praegu käsitlema ja millised lükkuvad edasi.

Kõigepealt hr. Uluotsa apellatsioonid. Ma teen ettepaneku muuta paragrahvide numeratsioonid. Hr. Uluots on kasutanud siin ühte vahepealset teksti, kus numeratsioonid ei ühti kummagagi, ei algse ega uuega, ja tema punkt käib §49 (43) kohta. Tema punkt 2 käib §52 (§46) kohta ja punkt 3 §53 (§47) kohta.

Punkt 1 alapunkt a) on ettepanek anda see lahendamiseks redaktsioonikomisjonile. Punkt b) sai juba edasi lükatud, punkt c) - ettepanek on anda see lahendamiseks kolmandal lugemisel, punkt d) samuti suunata kolmandale lugemisele, punkt e) on ettepanek suunata VII toimkonnale, kuivõrd asi sisuliselt ei puuduta riigipea funktsioone, vaid kohaliku omavalitsuse struktuure ja nende moodustamise korda. Punkt f) - ettepanek on viia üle kolmandale lugemisele ja nüüd punkt g), s.o. riigipea seadusealgatuse õigus, tuleb vastastikuse kokkuleppe korras arutusele, punkt h) - tuleb arutusele, punkt i) - läheb redaktsioonikomisjonile. Siin on küsimus lihtsalt selles, et praeguses eelnõus on täiesti välja jäänud riigiõiguslike aktide püramiid, selle kirjeldus. Isegi seda võib ainult ridade vahelt lugeda, et seadused on kõik täitmiseks kohustuslikud, rääkimata sellest, millised omavahelised suhted on seadusel, seadlusel, määrusel jne. Me loodame, et eksperdid aitavad meid selles osas. Punkt j) läheb kolmandale lugemisele, see on ettepanek. Punkt k) hääletasime me läbi eile täiskogus. Kui hr. Uluots nõuab, siis see tuleb uuesti apellatsioonina hääletusele, seda otsustab siis juhatus ise. Apelleeritud ei ole mitte toimkonna otsusele, vaid täiskogu otsusele. Punkt 2 ja punkt 3 on omavahel sisuliselt ühendatud. Küsimus on selles, kas loobuda praegusest skeemist, riigipea

valimise skeemist ja minna üle teisele skeemile, kui presidenti hakatakse valida rahva poolt. Siis tuleb loomulikult muuta ka valimise ja kandidaatide ülesseadmise korda. Sama ettepanekut on sisuliselt korranud ka Tiit Käbin. Palun võtke see teine apellatsioonide paber ette, see on 4.lõik ning tuleb arutusele. Lisaks sellele tulevad arutusele ka Tiit Käbini 1., 2. ja 3.lõigu ettepanekud, välja arvatud 3.lõigu teine lause. Riigikogu ja presidendi valimised toimuvad samaaegselt. Sellist ettepanekut ei ole tähtaegselt laekunud, järelikult ei saa ka apellatsiooni esitada, aga ma ei nimetaks seda diskvalifitseerimiseks, sest seda ettepanekut saab uuesti arutada kolmandal lugemisel.

Ja samuti läheb sellesse kategooriasse: kui president valitakse rahva poolt, kui me nii otsustame, siis mitmed punktid lähevad ümbervaatomisele niikuinii. Tiit Käbini viimases lõigus esitatud apellatsioon, kui ta sellega nõustub, lükkub edasi toimkonna arutelule, juhul muidugi, kui võetakse vastu tema neljas ettepanek. Selline on praegune seis. Rohkem apellatsioone meile laekunud ei ole. Ah soo, üks apellatsioon tuli siis veel III toimkonnalt. See on küsimus selle kohta, millise häälteenamusega Riigikogu kummutab presidendi veto? Hr. Uluots soovib seda ettepanekut uuesti hääletada täiskogus, et see oleks kummutatud absoluutse häälteenamusega. Kõik need küsimused on oma sisu poolest ühes lahtris, see on, suured, põhimõttelised muudatused praeguses kontseptsioonis. Sisuliselt on need kõik ettepanekud loobuda parlamentaarskeemist ja mul on ettepanek need arutusele panna tähtsuse järjekorras.

Esiteks: kes valib riigipea. See on Uluotsa teine apellatsioon ja Käbini neljas lõik.

Teiseks: riigipea vetoõigus, see on Uluotsa III toimkonnale esitatud apellatsioon.

Kolmandaks: Uluotsa 1-h apellatsioon - president nimetab ametisse ja vabastab ametist peaministri ja ministrid.

Neljandaks: riigipea seadusealgatuse õigus. Uluotsa 1-g.

Viiendaks: anda riigipeale õigus katkestada Riigikogu istungjärk. Uluotsa 1-k.

Kuuendaks: riigipea volituste aeg. Käbini kolmas

ettepanek.

Seitsmendaks: asepresidendi institutsioon. Kabinini teine ettepanek.

Kaheksandaks: riigipea nimetuse küsimus kui mittesisuline küsimus. Kabinini 1. ettepanek.

Selline on minu ettepanek arutusele võetavate küsimuste ja nende arutamise järjekorra suhtes. Kui see leitakse vastuvõetav olevat, siis me võime alustada ja käsitleda minu ettepanekul ükshaaval, sest kõik ettepanekud - 8 tükki, on kas väga tähtsad või küllalt olulised.

Juhataja: Suur tänu. Suur tänu IV toimkonnale ja hr. Kasele konkreetsete ettepanekute eest. Küsimusi ei ole? Suur tänu. Enne vaheajale minekut on ettepanek kuulata ära mõlema apellatsioonide esitaja seisukohad. Kõigepealt saab sõna hr. Uluots.

Ü.Uluots: Nii. Tervist järjekordselt. Ma nõustun täiesti selle apellatsioonide arutamise järjekorraga, mida pakkus välja Peet Kask, kuid ma teeksin siiski ühe väikese kõrvalepõike redaktsiooni valdkonda. Kui te lubate, siis ma tulen kohe selle juurde.

Kui lugeda meie põhiseaduse teksti, siis me oleme andnud presidendile seaduse õiguse, samal ajal oleme talle andnud näiteks õiguse anda armu, oleme talle andnud veel mõningaid õigusi, näiteks ohvitseride auastmete määramine jne. Meil on tekstis ainult ühes kohas märgitud, et presidendi otsusega tehakse üks asi ära. Riigieelarve kinnitamine. Aga kuidas nimetada neid teisi dokumente, millega presidendile on antud õigus või millega ta realiseerib talle antud õigus. Need on arvatavasti otsused ja need on jäänud meie tekstist välja. P.Kask ütles väga õigesti, et on lahendamata bürokraatia ja juriidiline hierarhia. See tuleb siin fikseerida ja sellepärast ma olen siia sisse toonud, et tal on ka otsuse õigus, sest muidu on nii, et otsustada võib ainult riigieelarve küsimusi, aga kuidas ta annab näiteks kindrali auastmeid või koloneli auastmeid, kuidas ta annab armu, mis dokumendi nimi, seda ei ole mainitud.

Juhataja: Hr. Uluots, mul on selline ettepanek, et me teeksime kõigepealt selgeks, millises korras me selle tähtsa

arutelu läbi viime. Nimelt hr. Kask tegi täiesti konkreetse ettepaneku käsitleda neid väga tähtsaid probleeme õifges järjekorras. Hr. Kase arvates on õige järjekord see, et me alustame teie apellatsioonist, mis kannab numbrit 2.

Ü.Uluots: Jah, väga õige.

Juhataja: Palun, kas me saame alustada selles järjekorras ja, kui võimalik, siis ma paluksingi sellest probleemist.

Ü.Uluots: Ma veel 20 sekundit. Hr. Kask tegi ettepaneku lükata paljud asjad kolmandale lugemisele. Tundus parlamentaarset bürokraatiat ja parlamendi mängu siin, tean seda, miks. See on selleks, et need ettepanekud uputada komisjonidesse jna pärast, tulles uuesti kolmandale lugemisele tagasi, jääb mul muidugi apelleerimise õigus, aga see on ette teada, millega see asi lõpeb.

Ja nüüd 1.punkti juurde. Tähendab, see on §52, minu apellatsioon 2, mis käsitleb presidendi valimist rahva poolt. Tekst on: vabariigi president valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel 5 aastaks, kuid mitte rohkem kui kaheks järgmiseks ametiajaks. Presidendi valimise korra määrab seadus. Tekst on teil olemas. Miks ma julgesin teie ette tulla, kui see asi on üks kord läbi hääletatud? Ma julgen tulla sellepärast, et peale möödunud pühapäeva olen ma saanud väga suure moraalse toetuse kirjapakkide näol, mis annavad mulle õiguse apelleerida uuesti selle tekstiga teie ees. Palun panna küsimus hääletusele. Kuna seda toetab jka hr.Käbin, siis ma praegu tulen puldist är5a. Ma usun, et pärast lubate mind tagasi.

Juhataja: Loomulikult. Hr. Uluots on nõus sellega, et me neid tähtsaid probleeme vaatame ükshaaval ja hr. Uluots on nõus ka sellega, et tähtsuselt esimene pn probleem, millel on tema apellatsioonidejadas järjekorranumber 2. Palun, hr. Käbin.

I.Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Me oleme arutanud seda varem korduvalt, kellel peaks olema õigus valida presidenti ja ma ei tahaks pikalt enam sellel teemal peatuda.

Tahan rõhutada aga küll seda, et kartus, kui president valitakse rahva poolt, on tal tingimata ülisuured volitused, ta

võib muutuda diktaatoriks jne.jne., ei ole millegagi põhjendatud. Presidendi võim saab olema nii suur ja ainult nii suur, kui selle annab talle põhiseadus. Ja on ilmne, et kui presidendil on edasi-
 lükkav vetoõigus, siis näiteks Riigikogu poolt teda valida lihtsalt ei ole õige. Ja valijameeste kogu kasuks toodud väited, et Saksamaal töötab see hästi, ei veena, sest Saksamaa on ju lkiitriik, mitte unitaarriik nagu Eesti. Muidugi võiks jätkata, aga ei ole mõtet aega pikalt kulutada. Lõpuks tahaks öelda veel seda, et eelmise hääletamise tulemused mind juba rõõmustasid, sest väideti ju, et ei tohi rahvast jätta eemale tähtsate riiklike küsimuste lahendamisest, tuleb rahvale anda rohkem õigust ja ma loodan, et te jääte kindlaks oma seisukohtadele ja hääletate ka selle poolt, et president valitakse rahva enda poolt. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Kindel seisukoht on vähemalt viiel kolleegil, kes on ennast juba sõnavõtuks registreerinud. Mul on hea meel, et me saame nüüd teha vaheaega 20 minutit. Ilmselt see 20 minutit kulub ka selleks, et me pärast vaheaega saaksime teha õiged otsused. Me kohtume taas kell 11.45. Vaheaeg 20 minutit .

V a h e a e g

Juhataja: Vaheaeg on läbi. Kohal on 23 assambleeliiget. Juhatus otsustas selles küsimuses piirduda 7 kõnega puldist. Ma saan aru küll, et seda on väga vähe, aga võimalik on sõna võtta ka kohalt, nii et kõigil on võimalus oma mõtteid siiski avaldada. Järgneb 7 sõnavõttu puldist. Esimesena saab kõneks sõna hr. Sulev Vahtre. Palun.

S.Vahtre: Ma olen oma seisukohaga riigipea valimise küsimuses siin kord juba ütelnud ja jään kõhklusteta selle juurde, et riigipea valiks rahvas otseselt. Minu arvates ei ole see loobumine parlamentaarsest skeemist, vaid võib-olla õige vähesel määral muudab seda. Teatud määral oleme vahest isegi sunnitud seisus, sest on päris ilmne, et rahva enamik tahab praegu ise riigipead valida. Nii palju kui minul on teada värskete rahvaküsitluste andmeid, toetab üle 70% momendil kindlalt just seda varianti ja ei ole ette näha, et see suhtumine

muutuks. Kuna ma ise olen ka nende hulgas, kes tahavad ise valida, siis tohiks sel puhul olla lubatud isegi väikene eneseiroonia. Mulle tuleb paratamatult meelde Anna Haava luuletus, kus on tegelaseks Ilmar Ise. See on võib-olla ka midagi niisugust, aga igal juhul on see fakt, mida me ei tohiks kuidagiviisi ignoreerida. Tegemist on juba teatud laiemal rahvuspsühholoogilise nähtusega ja sellega nii-ütelda vastukarva minna on minu arvates praeguses olukorras lausa ohtlik. On selge, et siin tuleb veel teisi motiive juurde. On inimesi ja rühmitusi, kes tahavad tugevat presidendivõimu ja püüavad kas või seda punkti selleks kasutada, aga ka see ei tohiks praegu nii oluline olla. Mis puutub sellesse, et rahvahääletusel võidakse meie poolt väljatöötatud eelnõu tagasi lükata, siis üldiselt ei peeta seda vahest nii väga võimalikuks, aga täiesti võimatu see muidugi ka ei ole. Ja eriti võib saada kaalukeeleks kujuneda kõnealune paragrahv. Arvatavasti ei kujune asi nii, et rahvahääletusel on rohkem vastuhääletajaid kui poolthääletajaid, tõenäolisem võib olla niisugune võimalus, et väga paljud jäävad rahvahääletusest üldse kõrvale. Suhtumine on niisugune, et hea küll, tehku siis nemad, mis nad tahavad, mina osa ei võta. Ja kui kujuneb näiteks niisugune olukord, et rahvahääletusest võtab osa ligikaudu 100000 inimest ja kõik on seaduseelnõu poolt, siis sisuliselt ei ole ikkagi saadud rahva toetust.

Mis puutub võimalikku diktatuuri, siis ma arvan, et see punkt küll oluliselt ei suurenda diktatuurivõimalust. Peale selle võib diktatuuri tekitada ka hoopis tugev peaminister ja ei ole vaja kaugelt näiteid otsida, kus see just niiviisi on toimunud. Nii et veelkord: ma kardan, et me võime teha vägagi saatusliku vea, kui otsustame selle valimiskogu kasuks, mis on küllaltki ebamäärane asi ja praeguses elus vähe põhjendatud. Oluliselt on muutnud assambleeliikmete arvamusid vahest ka välisekspertide seisukohad, aga nad ei ole kunagi meile midagi peale surunud. Ja meie rahva mentaliteeti, julgen öelda, vahest isegi rahva hinge tunnevad nemad kindlasti tunduvalt vähem, kui seda peaksime meie tundma. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Järgmisena on kõneks sõna hr. Taageperal. Palun.

R. Taagepera: Lugupeetud Asswamblee! Ma käsitlen kahte aspekti: mida me peaksime tegema, vaadates tulevikku, ja seda, kas me saaksime midagi muuta, öeldes, et ettepanek või projekt võiks rahvahääletusel läbi kukkuda ja seega mitte kunagi tulevikku jõuda.

Üldiselt parlamentaarsüsteemis ei vali rahvas riigipead otseselt, erandiks on ainult Iirimaa. Ei pea paika ka väide, et unitaarriigid teevad ja teised ei tee. Isegi tugevad presidenttaalsüsteemid on teinekord pidanud vajalikuks teha seda kaudselt, valijakogu kaudu ühel või teisel teel. Teisest küljest meenutan, et Soomes hakkas 70 aasta eest peale presidendi valimine valimiskogu kaudu, kuigi Soomes oli tollal presidendivõim küllaltki tugev. Seda loeti poolpresidenttaalsüsteemiks. Kui nüüd öeldakse, et vaadake, Soome on kah siirdunud otsesele presidendivalimisele, siis on vastus, et jah, teeme meie seda 70 aastat hiljem, kui meil on seljataga 70 aastat demokraatlikku praktikat. Prantsusmaa siirdus presidendisüsteemile väga varakult ja presidendisüsteemist tuli kiiresti jälle keisririik. 70 aastat pärast või veel hiljem siirdusid nad uuesti peamiselt presidentliku süsteemi juurde. Ja kui me vaatame praegu, et presidentlik parlamentaarsüsteem on Soomes stabiilne, siis on see nii tänu sellele, et eelnenud on 70 ja rohkem aastat parlamentaarset korda. Teine argument on, et lõppude lõpuks president, kas otse valitud või mitte, on loodud põhiseadusliku võimupiiranguga, mis on meie praseguses projektis küllaltki tugev nagu parlamentaarses riigis kunagi.

Meil on üks hiljutine näide kah algavast demokraatiast, nimelt Haiitis, kus oli just selline maheda presidentliku võimuga põhiseadus. Ainuke erinevus oli, et presidendi valis rahvas. Mis ta tegi? Ta nõudis õigust nimetada ametisse peaminister, keda tema tahtis, ja viis selle läbi, kogudes nn. rahva parlamendihoone ette. Meie teame seda nn. rahvast, me oleme siinsamas parlamendihoone ees näinud kolme sorti rahvast - interliikujaid, Savisaare vastaseid ja Savisaare pooldajaid. Haiitis ähvardas rahvas parlamendiliikmeid surmaga, kui nad ei toeta presidendi poolt määratud peaministrit. Ja nad kuulasid sõna. Hiljem oli tulemuseks presidendivastane riigipööre, ja tee nüüd

selgeks, kes on kes. Vaadake, asi ei ole mitte selles. Muidugi, otsese presidendivalimise pooldajad küsivad: kas siis rahvast ei usaldata? Meie, parlamentaarse korra pooldajad, usaldame rahvast, aga me ei usalda üksikisikut. Saada otsene mandaat rahvalt, see lööb päge meile kõigile, sinule, minule, temale, kui ei ole kauaaegset demokraatiatraditsiooni, mis ei lase seda pähe minna. De Gaulle astus 1960.a. jämedalt üle põhiseadusliku piiri ja keegi ei osanud teda takistada. Ainuke, mis teda takistas, oli tema enda poliitiline kultuur, ta oli lõpuks vabariikliku Prantsusmaa lapselapselaps. Kõik, kes meil valitakse riigipeaks, on aga tahes-tahtmata sovetliku pärimuse lapsed. Me usaldame rahvast, aga me ei usalda seda inimest, keda rahvas valib, me ei ole kindlad, et võim talle pähe ei löö ja tal ei teki mõtet, et ta võib põhiseadusest natukene üle astuda. Me oleme seda maailmas ikka ja jälle näinud ja meie ei ole eriolukorras, me oleme noore, ärkava demokraatia olukorras, kus inimesed võivad peast segi minna.

Mis puutub sellesse, et otsus mitte määrata presidenti või riigipead rahva poolt valitavaks võib terve meie põhiseaduse projekti läbi kukutada, siis ma ei usu, et 100000 inimest veel välja tuleb. Aga on täitsa võimalik, et põhiseadus läheb läbi, nagu tihti juhtub, et ainult mõned poolthääled on rohkem. Just see äge populistlik kampaania, mis hiljuti on vallandatud otsevalimise poolt, on mind veennud, et me peame otsustama oma parema äratundmise järgi, mis kõlbab, mitte vaatama üle õla, et mis läheb parlamendis või rahvahääletusel läbi. Nädal tagasi ma ise tõstatasin selle küsimuse ja ütlesin, et kompromissina võime pakkuda ka otse riigipea valimist. Nüüd on just see populistlik kampaania mind veennud, et kui me selles küsimuses järeleandmise teeme, siis vaibub see kampaania ühe isiku kasuks. Kes see on, pole keegi ütelnud. Pärast, kui juba võib öelda, et näe, isegi see parlamentaarsuse poole kalduv Assamblee nõustus sellega, siis nõutakse riigivanemale Toompea lossi ees ja mujal üha suuremaid õigusi, momentaalseid põhiseaduse muudatusi jne. Mis juhtub siis, kui meie põhiseadus, meie aus, aastakümneteks mõeldud põhiseadus rahvahääletusel läbi kukub? Siis pannakse ette 1938.a. põhiseadus. See põrub läbi paari aastaga, st. Lääne-Euroopa ei toeta

diktatuuri, sellega me Euroopasse ei lähe. Ja siis, kui 1938.a. põhiseadus läbi põrub, on meil korralik põhiseadus jälle varnast võtta. Aga kui me ta ise vahepeal ära solgime, siis pole meil 1938.a. põhiseaduse põhja kõrbemise korral teist alternatiivi kah võtta. Meil ei ole minu arvates pääsu. Me peame mõtlema tulevastele aastakümnetele ja tegema oma parima. Kas rahvas selle vastu võtab või mitte, aga me peame tegema oma parima. Muide, ma arvan, et rahvas võtab selle vastu, sest populistlikus kampaanias on tehtud üks väike viga. Nad hakkasid peale liiga hilja, selleks et Assambleed mõjutada, ja teiselt poolt jälle liiga vara, nii et nüüd on see haripunkti saavutanud. Alati on probleem, kui kampaania saavutab hariupunkti, nii nagu nüüd. Me peame tegema praegu oma parima, mitte hoolima sellest, mis paistab. Tänan.

Juhataja: Tänan. Kõne kestis 10 minutit. Ma tuletan kõigile meelde, et kuigi käsitusobjekt on väga tähtis ja keeruline, palun pidada kinni 7 minuti ajalimiidist. Sõna saab kõneks hr. Kask. Palun.

P.Kask: Kallid kolleegid! Ma palun ette vabandust, et ma väljun akadeemilise väitluse raamidest, sest võitlus parlamentaarsüsteemist väljumise eest on ka väljunud akadeemilistest raamidest, on muutunud päevapoliitiliseks küsimuseks. Aga väga kaugele ma ka ei välju. Ma lihtsalt tõden, et praegu on selline olukord, kus üks poliitiline jõud on väga distsiplineeritud ja sisuliselt väga tugevasti organiseeritud ning tal on head väljavaated võita presidendivalimised. Ma ei pea silmas mitte ainult hr. Rüütli ja tema lähedast kaaskonda, vaid palju laiemat konteksti. Samal ajal on sellel jõul küllalt nigelaid väljavaateid parlamendivalimistel. Ja tagajärg on see, et selle jõu huvides ei ole parlamentaris, veelgi enam, selle jõu huvides ei ole üldse parlament. Võitlus tugeva presidendivõimu eest ei ole mitte võitlus peaminister-presidentliku demokraatliku süsteemi eest, vaid see on võitlus, andke andeks, parlamendi mutta sõtkumise eest, selle õiguse eest ja võimaluse eest. See on erakordselt ohtlik, ma tuletan meelde, millised vormid on see võitlus juba võtnud. See on süstemaatiline, metoodiline võitlus, mida ei väljenda mitte ainult siin tehtud ja ka eelnõudes sisaldunud ettepanekud anda presidendile vetoõigus, valida ta

rahva poolt, anda talle Riigikogu istungjärgu katkestamise õigus ja dekreeidi õigus, vaid ka sellised ettekujutused, et parlament on Eestis ülearune luksus ja see peaks hakkama koos käima ainult kord kuus. Selline ettekujutus on tulnud täpselt sellesama jõu hulgast ja seda väljendavad ka niisugused pealkirjad ajalehtedes nagu näiteks "Ülemnõukogu tammub paigal", "Ülemnõukogu on ummikus", "Ülemnõukogu ei suuda otsustada". Või kui ei saa selliseid pealkirju panna, siis vähemasti antakse mõista, et Ülemnõukogu lõpuks ometi võttis vastu selle või teise akti.

Juhataja: Hr. Kask, ma olen sunnitud segama ja samas väga vabandan. Meie reglemendis on täiesti selgelt öeldud, et me ei käsitle päevapoliitikat. Ka ette vabandamine ei aita. Ma palun lõpetada päevapoliitilised küsimused ja minna asja sisu juurde.

P.Kask: Tänan. Ja ma vabandan. Presidendi valimine rahva poolt on kõige suurem samm parlamentaarmudelile eemale. Kui meil ka õnnestub ära hoida teised sammud selle järel, oleme ikkagi kahetsusväärsel positsioonil, sest rahva poolt valitav väheste volitustega president on just see, mille eest eksperdid meid hoiatasid. See on süsteem, milles on ühendatud mõlema süsteemi, parlamentaarsüsteemi ja presidentiaalsüsteemi nõrgad küljed. Mul oli mõttes lõpetada sõnavõtt, andke andeks, päevapoliitiliste seisukohtadega, aga ma loobun nendest. Tänan.

Juhataja: Suur tänu, hr. Kask. Hr. Fjuk, palun.

I.Fjuk: Lugupeetud Assamblee! Ma ei saa teisiti, kui pean konstateerima, et ka rahva seas riigivanema valimise küsimuses läbiviidud küsitluste tulemuste tsiteerimine on üks osa päevapoliitikast ja ma ei tahaks siin selles rohkem kaasa rääkida. Ma tahaks lihtsalt öelda, et riigivanema ja tema valimisega seotud küsimused on väga konkreetselt seostatavad rahva, selle elamisruumi ja poliitilise süsteemi mineviku, oleviku ja tulevikuga. Ja paratamatult, ükskõik kui kõrgelt me oma Assambleed, tulevast parlamenti või rahvast ei hindaks, ei saa teisiti kui tõdeda, et 50 aastat nõukogude režiimi on meid võõrutanud demokraatlikust mõtlemisest ja demokraatliku kooselamise võimest. Seetõttu me peame oma otsustes vaatama tõesti väga tugevasti tulevikku, et mitte komistada, sest demokraatlikkuse järellainetuses peab paratamatult ka meie

järeltulev põlv kahjuks ennast ületama, et olla vääriline partner Euroopa riikide peres. Kõige ohtlikum on aga minu meelest meie demokrasatiale see, kui me unustame, et tegelikult meie ühiskonnas praegu puuduvad isereguleerivad demokraatlikud mehhanismid, alates omavalitsustasandist, selle eri tasanditest kuni kõrgeima riigivõimuni välja. Meilt on röövitud kõikvõimalikud demokraatlikule riigile omased struktuurid ja see ongi see küsimus, millega tegelikult Eesti riik peab lähemad aastakümned tegelema. Ta peab taaslooma ja looma demokraatlikud struktuurid. See töö on üks ääretult kollektiivne töö, see on ääretult paljude kompromisside ja kooskõlastamiste töö, mida ei saa teha ei ühe ega kahe inimese dekreediga, vaid ainult tõesti väga riskantselt pikaajalises tööprotsessis. Seetõttu on mulle täitsa vastuvõetamatu, et me mis tahes küsimustes oleksime nõus minema kergema vastupanu teed lihtsalt sellepärast, et me justnagu võidaksime aega. Aga me kipume alati unustama, et nii me kaotame kvaliteedi. Nii et ma ei toeta apellatsioonit, et valida riigivanem rahva poolt. Seda enam, et üleminekuperiood kestab meil sellise idanaabriga, nagu meil on, praeguste märkide järgi võib-olla veel aastasada. Oht meie iseseisvusele on sealtpoolt minu meelest kogu aeg olemas ja usaldada siin meie tuleviku garantiid ühe inimese allkirja vastu on minu meelest lubamatu. Tiit Käbin tegi oma esinemises vihje sellele arutelule, kus oli juttu, et rahvaküsitlus otsustab Eesti liitumise riikide majandus-, sõjaliste või poliitiliste liitudega, osundudes sellele, et me ei tohi ju rahvalt võtta õigust otsustada olulisi küsimusi. Ma tahan just alla kriipsutada Tiit Käbini ütlemist, kuid natuke teise kandi pealt. §98 käsitleb seda, et rahvas peab otsustama neid küsimusi, kus Eesti riik oma suveräänsust laiali jaotab, sest on ju nii, et igasse riikide liitu astumine on sisuliselt loobumine osast oma suveräänsusest. Seetõttu on Assamblee hääletusvoor selles küsimuses seaduspärane. Ja h, suveräänsust äraandvad küsimused on rahva otsustada, kuid meie põhiseadus, mida me planeerime, ei eelda, et riigivanemal on selliseid volitusi, kus ta võiks riigi suveräänsust oma allkirjaga jaotada. Järelikult ei ole ka riigivanema valimine riigile sedavõrd strateegiline, kui on liitumine mingisuguste

liitudega. Seetõttu on igati loogiline, et kõik need küsimused, kus on tegu riigi suveräänsuse kaotamisega, antud juhul liitusesse astumise kaudu, peavad olema seotud suurte ühiskondlike piduritega. Ja kuna parlament peaks olema riigivanemaga võrreldes märksa suurem pidur, kui midagi tõsiselt otsustatakse, siis tuleks rahva poolt valida parlament ja mitte riigivanem, kellel selliseid volitusi ei ole. Aitäh.

Juhataja: Täna, hr. Fjuk. Enne kui saab sõna hr. Jürgenson, lubage edasi anda kaks teadet. Juhatus otsustas, et ka sõnavõtte kohalt piiratakse, ja viimane, kes saab sõna, on hr. Sirendi. Teiseks. Kui osa sõnavõtjaid soovib 2 minutit, mis on nende käsutuses, kulutada puldist kõnelemiseks, siis see võimalus on olemas. Juhatus poole on sooviga esineda puldist pöördunud hr. Saatpalu ja hr. Lauri Vahtre. Lisaks neile kahele teistele soovin ma kõigile kolleegidele meelde tuletada seda, et praegu me veel ei hääleta, mistõttu kõigil ei ole vaja sõna võtta selleks, et ütelda, kuidas nad hääletavad. Hääletamine on niigi avalik. Järgmisena saab sõna hr. Jürgenson. Palun.

K. Jürgenson: Kallid kolleegid, lugupeetud juhataja! Ma olen saanud reaalariduse ja seetõttu tahaksin tuua teieni sellest tuleneva loogika. Rahva poolt valitud president ja üldse rahva poolt otse valimine on maksimaalne võimalik mandaat ühele ametipostile ja seal olevale isikule, mida võib anda. Seda ühest küljest. Teisest küljest on alati võimalik vastupidine protsess: kui see mandaat on antud ja seda kasutatakse halvasti, siis võib alati öelda, et ise valisite ehk teisisõnu, iga rahvas on väärt oma valitsejat. Seda otsustust vaidlustada rahva enda poolt on väga raske, võib ainult ümber valida.

Assamblee on läinud põhiseaduse koostamisel parlamentaarset teed mööd, mistõttu tekib ka nendes mandaatides teatud hierarhia. Ja paraku tugevaim mandaat selles süsteemis peaks kuuluma tõesti palamendile. Kui president otse valida, siis tuleb meil sellega võrdne mandaat ja kõik sellest johtuvad pahed, millest siin on juba ka räägitud. Tahaks tõmmata mõned paralleelid nende küsimustega, millega on kokku puutunud VII toimikond valla tasandil. Teatavat analoogiat on just nendes küsimustes, millest hr. Fjuk rääkis ja mis puudutavad kvaliteeti, otsustuste kvaliteeti. Teisiti öeldes, küsimus on selles, mida me tulemusena tahame saada, kes see president või vallavanem kvalitatiivselt on. Kui me parlamentaarses süsteemis paneme presidendile kohustused olla isik, kes tasakaalustab täidesaatvat ja seadusandlikku võimu, tehes seda ausalt, erapooletult

ja kõrge kvaliteediga, siis olen ma veendunud, et valijameeste kogu valitud president on neid küsimusi otsustama kvaliteetsem kui rahva poolt otse valitud president.

Rahva poolt valimisel on paratamatult teatud populistlik element sees ja need kampaaniad, millele hr. Taagepera viitas, mõjutavad tulemust oluliselt. Sama probleem tekib ka valla tasandil. Kui tulevikus hakkame arutama vallavanema ja valla volikogu esimehe lahutamist, siis tekib paratamatult küsimus, mida me kummaski isikus näha tahame. Ja kui me tahame näha vallavanemas isikut, kes on tugev valla majanduslikul juhtimisel, finantsküsimustes ja muudes külgedes, mis on puhtprofessionaalsed, kui me tahame, et ta oleks tugev ametnik, siis me saame ilmselt parema tulemuse, kui vallavanema valib ametisse kas või konkursi korras valla volikogu. Kui me läheme otse valitud vallavanema teed, võime saada halvema ametniku. Sama probleem on tegelikult ka presidendi valimisel rahva poolt või valijameeste poolt. Samuti on küsimus kvaliteedis, mida siin juba Tiit Kabinis apellatsioonis hääletati ja mis puudutas lepinguid. Ma hääletasin selle poolt, et see punkt välja jätta ja kui siin samuti paralleel tõmmata, siis ma usun, et ka nende otsustuste puhul, kui me jätame sellistesse liitusesse astumise küsimuse rahva otsustada, võib paraku kannatada kvaliteet. Nii et ma usun, et valijameeste poolt valitud presidendi puhul on meil tegemist kvalitatiivselt parema isikuga, mis aga

ei tähenda seda, et rahvas on rumal valima. Ma ei taha sugugi seda öelda, lihtsalt meie poolt valitud loogilises süsteemis, parlamentaarses süsteemis on tulemus kvalitatatiivselt parem. Aitäh.

Juhataja: Tänan, hr. Jürgenson. Hr. Kaalep, palun.

A. Kaalep: Mind inspireerivad sõna võtma kõige rohkem kaks võimsat populistlikku esinemist, üks nendest prof. Taagepera oma, teine Peet Kase oma. Mõlemad tarvitasid sõna populism terminina, aga kui tahate iseloomustada nende sõnavõtte, siis võib öelda, et need olid väga ilmekad populismi näited. Ka minul on oma-moodi pea segi võimust, nagu prof. Taagepera seda väljendust pruukis. Ma tunnen oma selja taga kolme tuhandet Elva valijat, kes mu valisid Eesti Kongressi liikmeks, ja ma tunnen vastutust nende ees. Sellepärast on mu seisukohad sellised, nagu nad on.

Mis puutub Haitisse, siis see väga huvitav ja väga erandlik riik võiks meile õpetlik olla vahest siis, kui eestlased oleksid taara usku ja eesti keele asemel räägiksid mingit kreooli keelt, mille aluseks oleks siis saksa või vene keel. Olukord on nii erinev, et mingit analoogiat ei saagi olla, selle asemel oleks prof. Taagepera võinud nimetada seda, et Euroopa 18 mittesotsialistlikust riigist on riigipea kaudne valimine olemas ainult Saksamaal ja Itaalias. Itaalias valib riigipea nimelt parlament. Muudes Euroopa riikides valib presidendi kas rahvas või siis on tegemist monarhiga, kelle taga on tegelikult ka rahva vaikiv

poolehoid, sest kui see puuduks, likvideeritaks monarhia, nagu see Kreekas toimuski. Niisiis, professor Taagepera juttu ei võtaks ma üldse tõsiselt.

Mis puutub hr. Peet Kaske, siis on tema mõtteviis minu meelest tüüpiliselt nõukogulik: kes ei ole minu poolt, on minu vastu. On olemas ainult kaks võimalust, parlamentarism või presidentialism, midagi vahepealset ei ole lihtsalt mõeldav.

Juhataja: Hr. Kaalep, ma olen sunnitud tegema kaks märkust. Esiteks, olen ma kolleege korduvalt palunud ja täna on mul vajadus veel kord paluda, et me katsuksime hoiduda isiklikest näidetest, ja veel halven on öelda oma kolleegile, et tema mõtteviis on nõukogulik. Teiseks mul on palve kinni pidada 2 minuti ajalimiidist.

A. Kaalep: Ma palun vabadust selle märkuse eest. Meeldetuletuseks ütlen, et ka minu mõtteviisis on kahtlemata nõukogulikke igandeid nagu meil kõigil. Üks minut veel, ma lõpetan ära. Minu meelest ei oleks tarvis karta rahva poolt valitud presidendi diktatuuri, küll aga võiks pigem karta peaministri diktatuuri. Siin on kaks võimsat näidet: Hitler ja Mussolini olid ju peaministrid, kuni saavutasid presidendivõimu. Ja mis Mussolini mahavõtmisse puutub, jumal tänatud, oli siiski olemas mõninga võimuga riigipea, kuningas, kes siis, kui asi väga hulluks läks, võttis ta maha. Kui me valime riigipea, kelle kohus on kaitsta meie parlamentaarset korda, võiks olla kõik korras ja seda võiks teha ikkagi rahvas, äärmisel juhul otse rahva poolt

valitud valijameeste kogu, mitte kuidagimoodi aga kaudselt moodustatud kogu. See on kõik. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja: Hr. Lauri Vahtre lubas meile tõestada, et isegi puldist on võimalik 2 minuti jooksul esineda.

L. Vahtre: Austatud kõrge kogu! Mul oli vastuvõetamatu hr. Taagepera argumentatsioon, mis kõlas umbes niimoodi. Kaudne valimine on parim, meie peame aga valima parima. See meenutas mulle ühte kuulsat lauset, kuidas marksism on kõikvõimas, sest ta on õige. Miks siis hr. Taagepera arvates kaudne valimine on parim? Põhjenduseks sellele kuulsime küllaltki palju fantastilist. Otse valitud president on, vabandage minu vaba tõlgendust, saba ja sarvedega saatan. Otsevalimised on otsesammuks diktatuurile. Minu seisukoht haakub eelkõneleja omaga, diktatuur varitseb meid hoopis mujal, mitte otsevalimises. Diktatuur varitseb meid olukorras, kus Eestis valitseb tüli ja segadus. Ja üheks tüli ja segaduse käivitamise põhjuseks võib olla muuseas see, kui me loobume otsevalimise põhimõtte sätestamisest põhiseaduses. Me ei vali kuningat, me valime riigipead, kelle võimupiirid on põhiseaduses täpselt määratud. Need piirid on teada nii rahvale kui ka kandidaatidele. Ja lõpuks, kui rahvas tahab diktaatorit, siis ta saab selle niikuinii. Tõenäoline on, et sel juhul võib rahva valimisõigusest ilmajätmine diktatuuri saabumist hoopis kiirendada. Võib-olla, et leidub poliitilisi jõude,

kellele asjade selline käik isegi meeldiks, aga nüüd ma kaldusin päevapoliitikasse. Vabandan ja lõpetan.

Juhataja: Tänan, kolleeg Vahtre. Järgmisena saab sõna pr. Endre. Palun.

S. Endre: Austatud hr. juhataja, lugupeetud kolleegid! Aktsepteerin täielikult härra juhataja manitsusi, kui ta ütleb, et me peame päevapoliitikast hoiduma. Samal ajal tahaksin öelda, et selle küsimuse arutamisel on see väga raske ja ma saan täiesti aru neist kolleegidest, kes ei ole suutnud sellest hoiduda, kaasa arvatud hr. Kase väga kibestunud sõnavõtt. Nüüd aga asja juurde. Selle probleemi lahendamisel ehk § 52 üle otsustamisel peaksime minu meelest lähtuma kahest põhiküsimusest: keda me mõistame rahva all ja kui palju me teda usaldame. Minu isikliku arvamuse kohaselt on rahvas Eesti Vabariigi kodanikud, ja seetõttu oleks äärmiselt tähtis ta võimalikult kiiresti määratleda. Teiseks: kui pikaks kavandab igaüks meist oma mõtetes selle valmiva põhiseaduse eluiga? See on väga tähtis küsimus. Minu meelest meie ei saa oma hoiakutes seada end härrandlikult kõrgemaks ja targemaks kui rahvas, see tähendab kodanikkond. Rahva seisund vastab enamasti ajaloolise arengu loogikale, ja isegi kui rahvas teeb vale otsuse, tuleb seda ajaloolis-psühholoogiliselt igal juhul aktsepteerida. Arvan nõnda, et Tiit Käbin läheneb probleemile euroopalikult, ja see tähendab seda, et ta on ajast ja ruumist, kus meie hetkel oleme, väljas. Tiit Käbini seisukoht läheb vastuollu siin 50

aastat valitsenud mentaliteediga, mis igal juhul arvab, et väike hulk inimesi ja eriti väike grupp inimesi on igal juhul targem kui rahvas. Minu meelest peaksime põhiseaduse projekti tegemisel liikuma ikkagi euroopalikkuse suunas, usaldama rahvast ja usaldama teda isegi sellisel juhul, kui ta antud hetkel võib-olla teeb valiku, mis ei ole meile kõige meelepärasem. Me lähemsime praegu väga vastuollu eesti rahvaga või Eesti Vabariigi kodanikega, kui me võtaksime tema käest ära võimaluse, selle ainsa võimaluse öelda kusagil oma jaa või ei. Tänan tähelepanu eest.

Juhataja: Aitäh. Hr. Rumessen, palun.

V. Rumessen Aitäh. Lugupeetud juhataja, ma täiendaksin pr. Endret sellesama § 52 asjus. Ma olen täiesti nõus, et kui me esitame endale küsimuse, kes on rahvas, siis peab see ka selles sõnastuses kajastuma. Praegu kahjuks see ei kajastu, ja kui me vaatame oma päevapoliitikale, kuidas me käsitleme rahvast, siis on siin märgatav teatud traditsioonide muutumine ja see on vaja fikseerida. Ettepanek oleks, et presidendi valib rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu või kuidagi umbes nii.

Teiseks tuleks teha ettepanek § 40 täiendamise kohta. Praegu puudub see, et rahvas teostab võimu presidendivalimiste kaudu. Ma olen nõus nende argumentidega, mis siin on esitatud valijameeste kasuks või Riigikogu valimiste kasuks, aga lugupeetud kolleegid, ma olen peaaegu kindel, et sel momendil rahvas meist aru ei saa. Põhjendused ei ole tema jaoks piisavalt

veenvad. Ja sellisel juhul ma ei pea siiski õigeks rahva arvamust ignoreerida, me läheme lihtsalt sellega vastuollu. Samas peaksin tähelepanu juhtima ka sellele, et meil tuleks siiski selgeks teha - võib-olla hr. Anton oskab täpsustada - mis see maksma läheb, kui presidendi valib rahvas ja kui need valimised hakkavad toimuma näiteks iga 4 aasta tagant. Mina suunaksin oma mõttearenduse võib-olla mitte niivõrd järgmistele presidendivalimistele, vaid rohkem selle peale, mis toimub ülejäämistel ja üle-ülejäämistel presidendivalimistel. Ma loodan, et eesti rahval siiski on nii palju vaimujõudu, et peab need valimised siis ka vastu. Mis puutub presidendi nimetamisse, nii nagu see praegu on ette pandud, siis mina toetan siin hr. Käbinit. Ma juba esitasin oma põhjenduse ka redaktsioonitoimkonnale. Kui me valiksime presidendi nimetuseks riigivane- ma, siis oleks meil tarvis kogu põhiseadus läbi vaadata, arutada vähemalt 30-40 terminit ja leida eesti- keelsed vasted ka õiguskantslerile, peaministrile, ministriumidele, riigikontrolörile, riigisekretärile jne.jne. Ma olen neid välja kirjutanud ligi 40. Süsteem peaks siiski olema.

Juhataja: Hr. Rumessen, 2 minutit on läbi. Viimane osa ei puutu tõepoolest arutletavasse probleemi. Kas probleemi kohta on veel midagi?

V. Rumessen: Rohkem ei ole. Aga ma leian, et need nimetused puudutavad probleemi.

Juhataja: Aitäh. Palun hr. Saatpalu. Hr. Saatpalu esineb kohalt.

V. Saatpalu: Ma tulin siia Assambleesse tööle veendununa, et presidendi peab valima rahvas. Elukutse- lise poliitikuna on mul aga ka kohustus õppida ja need, kes on teinud ettepaneku valida president valijameeste kogu kaudu, on mulle tõesti näidanud, et see tee on õige. Samas olen ma viiel koosolekul püüdnud sellelesa- male eesti rahvale ära seletada, kumb on õige ja kõigil neil viiel koosolekul on igäüks olnud kategooriliselt sellel seisukohal, et presidendi peab valima rahvas. Neid põhjusi ma teile ei pruugi seletada, sest te teate neid niikuinii.

Ma julgen väita, et see, kui praegu kasutatakse ähvardusena, et president ei lähe rahva poolt läbi, on sama meetod, mida kogu aeg on kasutatud rääkides, et kui me võtame 1938.a. kodakondsuse seaduse vastu, mis siis küll juhtub. Tegelikult ei juhtu midagi, ja kui rahvale seletada see riigivanema valimise meetod ikka korralikult ära, siis ei juhtu ka midagi. Tuleb teha praegu mõistlik otsus ja valida valijameeste kogu kaudu. Ma juhin ainult tähelepanu - ma olen sellest kolleegidele juba kõnelnud -, et me peaksime tingimata iga peatüki juurde, kui me avaldame oma eelnõu, kirju- tama kommentaarid, me võiksime seda kasvõi kohustusena fikseerida. Nende kommentaaride avaldamise kaudu saab siis ka põhjendada ühe või teise otsuse vastuvõtmist meie poolt. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Sirendi, Teil on sõna.

A. Sirendi: Austatud kolleegid! § 1 järgi on rahvas kõrgeima riigivõimu kandja, § 39 on rahvas riigivõimu kandja oma hääleõiguslike kodanike kaudu. § 40 ta seostub riigivõimuga valimiste kaudu. Täpsem oleks öelda, et valimistel annab rahvas tähtajaliselt oma võimu ära ametlikele võimukandjatele ja jagab võimu nende vahel. Kui rahvas soovib valida presidenti kõrgeima riigivõimu kandjana, on tal selleks võõrandamatu õigus, olgu teine või tuhat korda parem, nagu paljud on täna korduvalt välja öelnud. Kui rahvas pole seda õigust, siis tuleks § 1 ümber sõnastada näiteks nii: Eesti on iseseisev ja sõltumatu vabariik, kuis kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas. Ja § 39 oleks: rahvas on riigivõimu kandja oma hääleõiguslike kodanike kaudu, kuid mitte kõigi kodanike kaudu. Ma üldiselt ei pea must-valget metodoloogiat ainuõigeks, seepärast lõpetan Hando Runneli sõnadega, et must polegi must, vaid põhjani parandatud valge.

Juhataja: Asjade parandamiseks on meil tõepoolest veel vähe võimalusi, sest sõnavõttud hakkavad lõppema. Järgmisena saab sõna hr. Erm. Palun.

A. Erm: Lugupeetud assambleeliikmed! Selle praeguse diskussiooni juures ei häiri mind võib-olla isegi nii palju see, et on tõesti öeldud väga tõsiseid päeva-poliitilisi argumente, ka süüdistusi. Mõelgem siiski ühe momendi peale, mis kogu aeg läbi kajab. Räägime kogu aeg, et rahvas arvab nii ja rahvas tahab, kuskil

rahvakoosolekul on niimoodi ja kellelgi on väga suur kirjade pakk. Kas me aga ikka teame rahva arvamust? Tegelikult me seda ei tea ja ei saa sellega opereerida. Kuni ei ole korraldatud üldist rahaküsitlust, peame jääma ikka selle juurde, mida me siin saalis arvame ja millised on poolt- ja vastuargumendid. Minu meelest on praegu ikkagi kaks põhisuunda, üks on kõigi oma ohtudega see, et riigivanema valib rahvas, teine see, et riigivanema valib riigikogu. Valijameeste kogu, mis praeguses projektis sees on, on kompromiss nende kahe suuna vahel ja võib-olla see ongi kõige parem, sest seal on arvestatud mõlema suuna ohtusid ja plusse. Esiteks pääseb siiski mõjule parlamendi arvamus ja samal ajal saab ka rahvas volikogude kaudu mingil määral - mitte küll otseselt, aga ikkagi otsesemalt kui parlamendi kaudu - öelda.

Juhataja: Aitäh, hr. Erm. Sõnavõttud on lõppenud. Lõppsõnaga on võimalik esineda veel hr. Uluotsal ja hr. Kasel. Hr. Uluots on registreerinud oma sõnavõtu kõnena, nii et palun, sõna on hr. Uluotsal.

Ü.Uluots: Lugupeetud kolleegid! Ma olen täna väga tähelepanelikult kuulanud, mis siin räägitakse. Ja ma alustaksin praegu oma lõppsõna sellest, et enamik siin saalis istujaid on soome-ugrilased. Soome-ugrilaste massipsühholoogia on välja arenenud aastatuhandete vältel, soome-ugrilased on oma vanemaid valinud alati otse. Ma olen sellega nõus ja kannatan kuidagimoodi välja, kui soome-ugrilasi, mind sealhulgas, võrreldakse

germaani, romaani või slaavi rahvastega. Aga kui soome-ugrilasi oma psühholoogiaga pannakse ühte patta haiitilaste, neegrite, mestiitside ja mulattidega ning nende abil püütakse mõjutada vastu võtma otsuseid, siis mina ütlen, et see on isiklik rünnak minu kui soome-ugrilase vastu ja ma imestan, mispärast meie juhataja ei katkestanud. (Aplaus)

Nüüd võib juhataja katkestada, aga ma tõesti teisiti ei saanud. Alati kui hr. Taagepera räägib, tekib mul lapse tunne. Ja ma usun, et ta räägiks teistmoodi, kui ta oleks 50 aastat siin meiega koos elanud. Sellepärast ütlen teile: austage soome-ugrilaste massipsühholoogiat, kes on oma vanemaid valinud alati otse. Ja ma kordan oma sõju: rahva hääl on jumala hääl ja seda häält tuleb kuulata.

Juhataja: Ma tänan ka hr. Uluotsa, kuid võlgnen ühe märkuse. Ma palusin hr. Uluotsa eraldi, et ta peaks kinni meie kokkuleppest ja reglemendist, ja olen tõepoolest hämmeldunud, et hr. Uluots ei suutnud seda teha. Kuid ma tean ka seda, et rakendatud abinõud annavad enamasti vastupidiseid tulemusi. Kas hr. Kask soovib veel sõna? Ei. Juhatus otsustas, et selle tähtsa küsimuse hääletamise eel me teeme 5-minutise vaheaja, et see palav diskussioon saaks jahtuda ja meie otsus ei oleks kantud mitte sellest diskussioonist, vaid meie veendumustest. 5 minutit vaheajaga. Kell 12.46 algab hääletamine.

V a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, palun istuge oma kohtadele. Kell on 12.47. Töö jätkub. Enne kui alustame hääletamist, palun kohaloleku kontroll. Assambleeliikmeid on kohal 35. Algab hääletamine.

Hääletamisele läheb hr. Ülo Uluotsa esitatud apellatsioon, mille ma loen veel kord ette ja seejärel esitan küsimuse. Hr. Uluots taotleb apellatsiooni korras, et § 52 (46) asendataks järgmise tekstiga: "Vabariigi president valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel 5 aastaks, kuid mitte rohkem kui kaheks järgnevaks ametiajaks. Presidendi valimise korra määrab seadus." Kes on selle poolt? Küsimus ei ole ju selles, lugupeetud hr. Mäll, me oleme korduvalt kokku leppinud, et me mõtleme praegu presidendi all nii riigivanemat kui presidenti ja nimetatud mõiste otsustame hiljem. Kui te panite tähele, hr. Kase esinemist, siis ta tegi ettepaneku, et me otsustame selle viimasena, lähtudes hr. Käbini apellatsioonist. Ma tuletan teile seda veel kord meelde. Palun, kas me saame asuda hääletamise juurde? Kes on selle poolt, et asendada § 52 (46) tekst hr. Uluotsa poolt apellatsiooni korras pakutava tekstiga. Loen selle uuesti ette: "Vabariigi president valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel 5 aastaks, kuid mitte rohkem kui kaheks järgnevaks ametiajaks. Presidendi valimise korra määrab seadus." Hääletame. 17 poolthäälega ja 24 vastuhäälega on Assamblee väljenda-

nud oma seisukohta, et hr. Uluotsa apellatsioon jääb rahuldamata ja § 52 (46) tekst jääb selliseks, nagu teie ees kirjas on. Ma palun uuesti kõnepulti hr. Peet Kase, me jätkame apellatsioonide läbiarutamist.

P. Kask: Ma vabandan kohalolijate ees, järgmine apellatsioon ei ole teile tekstina laiali jagatud. Palun võtta ette põhiseaduse eelnõu praegune tekst ja otsida sealt välja § 95 (86). Hr. Uluots teeb ettepaneku asendada teise lõike viimane lause uue tekstiga: "Kuna Riigikogu jätab oma koosseisu absoluutse häälteenamusega presidendi poolt tagasisaadetud seaduse muutmata, kirjutab president seadusele alla." Küsimus on selles, et eelmisel hääletamisel võitis lihthäälteenamus, praeguses tekstis on poolthäälteenamus ja hr. Uluots pakub absoluutset häälteenamust. Mul on palve härra juhatajale avada selles küsimuses sõnavõttud.

Juhataja: Tänan. Kas hr. Uluots soovib kõigepealt sõna võtta ja selgitada oma apellatsiooni? Palun.

Lugupeetud kolleegid, juhin veel kord tähelepanu sellele, mida me arutame. Teile väljajagatud Assamblee põhiseaduse eelnõus on § 95 (87) ja jutt käib selle 2. lõike 4. reast algavast lausest: "Kui Riigikogu jätab poolthäälteenamusega riigivanema poolt tagasisaadetud seaduse muutmata, kirjutab riigivanem seadusele alla." Hr. Uluots selgitab nüüd oma apellatsiooni sisu ja seda, kuidas see lause peaks saama sõnastatud. Palun, hr. Uluots.

Ü. Uluots: Lugupeetud kolleegid, ma lähtun puhtpraktilisest mõttekäigust. Praeguses tekstis, kus on öeldud, et veto on kummutatav poolthälteenamusega, on praktiliselt null-veto. Kui see jääb kehtima, milleks me siis petame iseennast? Ma loodan, et keegi esitab sel juhul ka niisuguse apellatsiooni, et see paragrahv hoopis välja jätta. Sellel ei ole ju mingit mõtet, see on täiesti deklaratiivne. Ma ütleksin, et see on niisugune jaanalinnupoliitika, pea liiva sees, näitame ainult ära, et meil on head tahet. Anname Võimaluse seda teha teades, et see ialgi ei rakendu. Parem võtame selle siis juba põhiseadusest välja. Lähtudes sellest, et veto oleks siiski veto mingisuguse sisuga, tulen ma uuesti tagasi ettepaneku juurde kasutada absoluutset häälteenamust.

Juhataja: Tänan, hr. Uluots. Sõna saab esimesena hr. Hallaste. Palun.

I. Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Küsimus, kui suur peab olema presidendi või riigivanema veto, lähtub eelkõige kontseptsioonist, kellena me näeme riigivanemat. Palun vabandust, kui ma kordan neidsamu mõtteid, mida ma selle küsimuse hääletamisel rääkisin siitsamast kõnepuldist, aga kui me anname presidendile või riigivanemale tugeva vetoõiguse, siis me sisuliselt ahvatleme teda sekkuma poliitilistesse mängudesse poliitikuna. Tähendab, me surume teda pok-sijarolli, kui kasutada Peet Kase väga tabavat võrdlust. Meie senine hääletamine siin saalis on kaldunud

rohkem selle poole, et riigivanem on isik, kes on vahekohtunik, kes ei sekku oma poliitiliste veendumuste ja vaadetega sellesse, mida teeb parlament, vaid paneb oma veto siis, kui on tegemist mingi tõesti väga tõsise asjaga. Näiteks siis, kui mingi vastuvõetud seadus on vastuolus teiste seadustega või siis on poliitiliselt vaja rahustada parlamenti, et see ikka järele mõtleks, kas tõepoolest sellist seadust vastu võtta. Kui me suurendame presidendi vetoõigust, siis on vältimatu panna seadusandluse peatükki paragrahv, mis ütleb, et presidendi poolt tagasisaadetud seaduseelnõu on Riigikogul õigus panna rahvahääletusele. Juhul, kui see rahvahääletusel vastu võetakse, on riigivanema volitused kohe lõppenud ja Riigikogu juhataja kuulutab välja uued valimised. Selline paragrahv oli meie toimkonnas ühes eelnõus sees, aga me võtsime selle välja pärast seda, kui Põhiseaduslik Assamblee hääletas läbi, et riigivanema veto on kummutatav lihthäälteenamusega või poolthäälteenamusega. Ma palun tungivalt Põhiseadusliku Assamblee liikmeid järele mõelda, kas meil on tarvis luua olukorda, kus riigivanem sekkub poliitilisse ellu ja peab näegama ette ka põhiseaduslikud mehhanismid tema kiireks, võimalikuks tagandamiseks. Aitäh. Meie seda ei toeta.

Juhataja: Tänan, hr. Hallaste. Viimasena saab kõneks sõna hr. Kask. Pärast seda on lõunavaheaeg ja pärast lõunavaheaega kuulame sõnavõtte. Hr. Kask, palun.

P. Kask: Austatud kolleegid, lisaks sellele, mida Illar Hallaste praegu välja ütles, tuletaksin meelde muid põhiargumente selle vastu, et presidendile anda tugeva veto õigus. Esiteks ei sobi presidendi seadusandlik õigus, kaasa arvatud ka vetoõigus, üldse kokku parlamentaarsüsteemiga, mida meie eelnõu silmas peab. Parlamentaarriikide seas on minu teada olemas ainult üks erand, see on Türgi, kus presidendil on vetoõigus. Veelgi enam, ka peaminister-presidentlikes süsteemides, seal, kus president on rahva poolt otse valitud ja tal on teatud legaalsed poliitilised õigused, kus presidenditoolile konkureerivad üldjuhul parteiliidrid, ei ole presidendil vetoõigust. Seda ei ole Prantsusmaal, Soomes ega Uruguais. Teisi siin eriti märkida ei saagi, sest neid süsteeme on vähe. Hr. Shugarti, meie toimkonna eksperdi seisukoht oli, et ka põhimõtteliselt ei käi need kaks asja kokku. Presidendi vetoõigus on puhtpresidentiaalsüsteemi omadus ja neist argumentidest lähtudes on ettepanek apellatsioon tagasi lükata.

Juhataja: Tänan, hr. Kask. Seega on sõnavõttud ja kõned lõppenud. Järgneb lõunavaheaeg kella kaheni ja pärast seda saab esimesena sõna hr. Kaalep. Lõunavaheaeg kella kaheni.

L õ u n a v a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kell 14.01. Lõunavaheaeg on lõppenud. Palun istuge oma kohtadele.

Kohaloleku kontroll. Assambleeliikmed on kohal 29. Tuletan meelde, millise probleemi arutelu meil pooleli jäi.

Meie eelnõu § 95 (87) on teise lõigu 4. reast alates lause: "Kui Riigikogu jätab poolthäälteenamusega riigivanema poolt tagasisaadetud seadused muutmata, kirjutab riigivanem seadusele alla. "Apellatsiooni korras ütleb hr. Uluots, et poolthäälteenamus tuleks asendada absoluuthäälteenamusega. See on probleem, mille arutelu jätkub. Nagu kokku lepitud, saab esimesena sõna kohalt hr. Kaalep. Palun.

A. Kaalep: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Veto tähendab ladina keeles "ma keelan". Juriidilise teminina hakati seda kasutama seoses monarhide keelamisõigusega ja nii-öelda vähegi klassikalisel kujul on see Euroopa riikidest praegu kehtiv ainult Islandis ja Soomes. Mõlemal juhul tähendab see eeskätt umbusalduse avaldamist parlamendile, mis riigipea veto korral peab laiali minema. Soomes on võimalik ka teine variant: riigipea ei kirjuta teatud seadusele alla ja seadus ei hakka kehtima. See, mis meil praegu kõne all on, ei ole klassikalise vetoõigusega võrreldav, ja ete sellele ladinakeelset nime leida, nimetaksin ma selle cogitate'ks. Cogitate - mõtelge järele. Praktiliselt tähendaks see seda, et riigipeal - ma nimetan teda riigivanemaks, sest ma ei ole presidentaalse korra pooldaja, vaid kindlasti parlamentaarse korra pooldaja

- niisiis riigivanemal on õigus võidelda parlamentaarse korra jõu eest. Ühesõnaga kontrollida järele Riigikogu tõelise enamuse arevamust, sest teatav seadus võib olla ju vastu võetud ka juhusliku enamuse poolt. Sellepärast pooldan ma hr. Uluotsa ettepanekut just nimelt kui parlamentaarse korra tugevdamise võimalust, riigivanemale parlamentaarse režiimi kaitsmisel kohustuse asetamist. Ja veel kord lisaksin ma juurde, et tegemist ei ole mitte vetoõigusega, vaid cogitate-õigusega. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Täna, hr. Kaalep. Hr. Adams, teil on sõna.

J. Adams: Täna, head kolleegid, ma olen vastupidisel seisukohal. Püüan seda hr. Kaalepile põhjendada. Mida tähendab vetoõigus sisuliselt sellisel kujul, nagu see meil praegu sees on, ja mida tähendab hr. Uluotsa variant? Praegu on riigipeale antud võimalus saata seadus tagasi Riigikokku ilmselt ainult siis, kui seadus on millegipärast defektne, kas normtehniliselt või jäetud mingusugune asi arvestamata. Hr. Uluotsa variandi läbimine tähendaks seda, et riigipeale antakse õigus seaduste poliitilist sisu tsenseerida. See tähendab seda, et riigipeal on õigus oma suva järgi otsustada, kas tõsta seaduse läbimiseks vajalikku häälteenamust lihtsalt enamusest kvalifitseeritud häälteenamusele. Selleks antakse riigipeale kätte vahekohtuniku roll, väga tähtis poliitiline roll. Ma arvan, et praegusse riigipea

kontseptsiooni see ei sobi. Teoreetiliselt seda esimest varianti ehk ei olekski vaja, kui me oleksime kindlad, et meie tulevased riigikogud hakkavad töötama ilma praagita. Autorid kirjutasid algselt selle ettepaneku sisse just seepärast, et pärast seda, mis meilt 50 aastat on toimunud, on väga tõenäoline, et Riigikogu töös tuleb ette tehnilist praaki. Kuigi meil ei ole lubatud päevapoliitikast rääkida, on viimase aasta mitmesuguste aktide vastuvõtmine näidanud, et see oht on vähemalt lähiaastatel väga reaalne. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Saatpalu, teil on sõna.

V. Saatpalu: Ma usun, et kui me selle parandue teeksime, siis astuksime kõrvale sellest süsteemist, mille me oleme heaks kiitnud ja millele me ka täna häältega 17:24 toe andsime. Ja kuna ma süsteemiinsenerina ei saa lihtsalt toetada seisukohti, mis süsteemi kallutavad ja tasakaalust välja viivad, siis ma toetan ettepanekut, et me jääksime põhimõtte juurde, mis praegu meie eelnõusse on kirjutatud. See tähendab, ma ei toeta absoluutset häälteenamust.

Juhataja: Viimasena saab sõna hr. Taagepera. Palun.

R. Taagepera: Lugupeetud Assamblee. Ma tahaksin rõhutada, et juba see viivitav veto, või nagu Ain Kaalep ütleb, cogitate, on küllaltki tugev võim. See ei ole mitte lihtsalt niimoodi, et saadate tagasi ja siis muidugi tulevikus tehakse Riigikogus sama otsus. Asi on selles, et väga mõistlikult on kvoorum nõue

esitatud madal. Nagu parlamentides kunagi, on võimalik, et mõnikord võetakse vastu seadus, kui kohal on umbes 50% saadikutest, rahva esindajatest, st. seadus võetakse vastu võrdlemisi napi häälteenamusega. Sel juhul siis riigipea vahekohtunikuna otsustab - mitte vormivea tõttu seaduses - et oleks mõtet kaaluda uuesti. Teisel korral on 50 asemel kohal 90 rahvaesindajat ja otsus võib langeda hoopis teises suunas. Nii et ma rõhutan, et juba parlamentliku süsteemi raames tähendab viivitav veto ehk cogitate riigipea tugevat võimu ja ma kuidagi ei soovita seda suurendada, nii nagu on ettepanek tehtud. Suurem häälteenamus võib parlamendi töö väga tugevasti kinni külmutada. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Asume kohe hääletama. Palun veel kord teha kohaloleku kontroll. Kohal on 36 assambleeliiget. Lugupeetud kolleegid, probleem, mida me kohe hääletama hakkame, seisneb järgnevas. § 95 (87) on alates 4. reas teises lõikes lause: "Kui Riigikogu jätab poolthäälteenamusega riigivanema poolt tagasi saadetud seaduse muutmata, siis kirjutab riigivanem seadusele alla." Apellatsioonil korras taotleb hr. Uluots, et selles lauses märgitud poolthäälteenamus asendataks absoluutse häälteenamusega. Kes on selle poolt, et vastavalt hr. Uluotsa appellatsioonile asendada nimetatud lauses poolthäälteenamus absoluutse häälteenamusega? Hääletame. 7 poolt- ja 25 vastuhäälega on Assamblee avaldanud seisukohta, et § 95 (87) lg.

2 pooldatakse poolthäälteenamust ja lükatakse tagasi hr. Uluotsa apellatsioonid korras tehtud ettepanek asendada see absoluutse häälteenamusega.

Sõna saab hr. Uluots, palun.

Ü. Uluots: Lugupeetud kolleegid, nagu te näete, olen ma täna vormis ja oleksin valmis nõudma kõigi oma apellatsioonide läbihääletamist. Võttes aga arvesse niisuguse pealelõunase ajutegevuse teatud väsimust, teatan teile, et ma nõustun hr. Kase ettepanekuga, jätta osa apellatsioonid kolmandale lugemisele ja saata siis redaktsioonikomisjoni. Nii et oma tänase etteaste ma lõpetan. Aitäh.

Juhataja: Täna, hr. Uluots. Ja palun, veel kord on sõna hr. Uluotsal.

Ü. Uluots: Kõige tähtsama jätsin ütlemata: ma reserveerin endale õiguse apelleerida kolmandal lugemisel pärast komisjonist läbikäimist kõiki neid asju, hoolimata sellest, kui komisjoni otsust ei tule.

Juhataja: Täna veel kord. Hr. Kask, ma palun teid veel kord kõnepulti. On tekkinud selline situatsioon, kus toimekond peaks andma Assambleele nõu, kas meil on mõtete hakata samasisulisi apellatsioonid läbi vaatama, sest kahes väga olulises küsimuses on Assamblee väljendanud oma arvamust. Palun.

P. Kask: Ma lähtuksin siiski bürokraatlikest normidest. Minu arvates ei ole hr. Käbin oma apellatsioonid tagasi võtnud, ja kui ma õigesti aru sain, siis hr. Uluots loobub täna arutamast teisi

ettepanekuid, mida mina olin valmis täna arutama ja hääletama. Need on need kolm, mis alles jäid - 1-h, 1-g ja 1-k. Hr. Käbini apellatsioonid on aga praegu veel üleval ja minu arvates, kuna seni ei ole apellatsioonid muutnud põhikontseptsiooni, võib need läbi arutada ja hääletada, sõltumata sellest, mida otsus hr. Uluots.

Juhataja: Aitäh, hr. Kask. me kuulame ära ka hr. Käbini ja pärast seda langetame koos otsuse, kuidas me talitame. Hr. Käbin, palun.

T. Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Me ei näe põhjust oma apellatsioone tagasi võtta. Küsimus on võib-olla ainult selles, kas neid hääletada praegu või kolmandal lugemisel. Aga kuna vähemalt äuks neist nõuab teatud muudatuste ja täienduste tegemist - see on asepresidendi institutsioon - siis nähtavasti, kui te ei ole vastu, võiksime täna läbi hääletada. Siis on meil selles küsimuses natuke rohkem selgust ja see võimaldab tööd paremini jätkata. Esimene selles nimekirjas peaks olema presidendi volituste aeg. Ma leian, et see tuleks valida sama mis Riigikogul, s.o. 4 aastat. Ma ei näe mingit olulist põhjust, miks peab presidendi volituste aeg olema pikem kui Riigikogul, veelgi enam, ma näeksin kõige parema meelega, kui nad töötaksid samaaegselt. Seda küsimust täna arutusele ei tule. Samuti ma näeksin väga hea meelega, kui Riigikogu volimised toimuksid analoogiliselt USA Senati valimistele, kus volitusteaeg on 6 aastat ja iga kahe aasta tagant uuendatakse

1/3. Kui meil Riigikogu aeg on 4 aastat, siis võiks iga kahe aasta tagant uuendada pool koosseisu. See tagaks kõige paremini nii-öelda järjepidevuse. Põhiraskus on siin aga selles, kes on esimesed, kes kahe aasta pärast peavad lahkuma, ja ümbervalimist on natuke raske lahendada, nii et selle jätame praegu välja. Teine on asepresidendi institutsiooni sisseseadmine. Ma ei pea õigeks seda põhimõtet, mis oli 1937.a. põhiseaduses, et peaminister asendas presidenti. Siis võib juhtuda niisugune olukord, nagu oli minevikus, kus presidendi allkirja kohale kirjutas alla siseminister Maksim Unt, kes oli sel ajal peaministri kohuseid täitmas. Ja samuti ei pea ma õigeks seda, et asendab Riigikogu juhatja. Ma leian, et peab olema asepresident, kelle volitused ja selle, mida ta ei tohi teha, põhiseaduses väga täpselt piiritleda. Tema oleks siis presidendi asendaja.

Kolmas asi ongi see, kuidas me nimetame riigipead, kas president või riigivanem. Ma olen põhimõtteliselt presidendi toetaja ja soovin, et see küsimus hääletataks läbi.

Me oleme kõiki neid probleeme varem küllaltki pikalt ja põhjalikult arutanud. Võib-olla asepresidendi institutsiooni küll eriti mitte, aga see on IV toimkonnas läbi arutatud ja seal tagasi lükatud. Seetõttu ma arvan, et aja kokkuhoiu mõttes asuksime võib-olla hääletama ilma veel kord oma poolt- või vastuargumente esile toomata, sest ma olen täiesti

kindel, et kui me hääletame kohe, on tulemused täpselt samad, mis tunni või kahe pärast. Tänan.

Juhataja: Suur tänu, hr. Käbin. Lugupeetud kolleegid, meil peaks olema üsna hea ülevaade sellest, milliseid küsimusi on meil võimalik täna apellatsioonidena läbi vaadata, ja mõlemad apellatsioonide esitajad väljendasid ka oma seisukohta võimaluse suhtes seda täna teha. Ma palun uuesti kõnepulti hr. Peet Kase, et ta nimetaks järgmise probleemi, mida me asume apellatsioonidena korras hääletama. Palun.

P. Kask: Ma teen ettepaneku järjest läbi võtta, nii nagu alguses oli. Kaks probleemi on lahendatud, kolmas on hr. Uluotsa apellatsioonides nr. 1-h all tehtud ettepanek. See käib siis § 49 (43) lg. 4 kohta, mis praegu kõlab järgmiselt: "Riigivanem täidab põhiseaduses ettenähtud ülesandeid, sealhulgas peaministri esildisel nimetab ametisse ja vabastab ametist ministrid." Hr. Uluots tegi ettepaneku asendada see tekstiga "nimetab ametisse ja vabastab ametist Eesti Vabariigi peaministri ja ministrid". Vahe on see, et tema arvates võib välja jätta sõnad "peaministri esildisel". Ma kordan veel kord. Ettepaneku sisu seisneb selles, et praegusest tekstist välja jätta sõnad "peaministri esildisel". See, et sinna kirjutatakse vahele "Eesti Vabariigi", ei ole vist sisuline parandus.

Õigus, üks erinevus on veel. Praeguses tekstis on "nimetab ametisse ja vabastab ametist ministrid", siin

on ka peaministri ametisse nimetamine ja ametist vabastamine. Ma peaksin toimkonna otsust natukene põhjendama, sest toimkonna üldskeemi läks sisse see, et riigipea volituste juures oleks võimalikult selgelt väljendatud, mis juhtudel ta võib ühte, teist ja kolmandat teha. Mäletatavasti toonitas eelnõu autor oma kontseptsioonis hiljuti ka just seda põhimõtet, et kui peaminister midagi nimetab, siis teeb ta seda alati kellegi ettepanekul. Eriti tähtis on valitsuse moodustamise puhul anda riigipeale võimalus omal äranägemisel nimetada ja vabastada peaministrit ja ministreid või jätta selles küsimuses selgusetus, nagu oli pikka aega näiteks Soome Vabariigis. Toimkond ei pidanud seda õigeks. On riike, mida klassifitseeritakse presidentparlamentlikeks, kus tõepoolest valitsus on kahe perekoer, keda võib vallandada niihästi parlament kui ka president. Need süsteemid on kõige ebastabiilsemad, seal on kokkulangemisi, kokkuvarisemisi kõige sagedamini. On ettepanek selles küsimuses, mis on kindlasti väga tähtis, avada ka sõnavõttud.

Juhataja: Suur tänu. Sõna saab kõigepealt hr. Uluots.

Ü. Uluots: Lugupeetud kolleegid, hr. Kask tõlgendas praegu minu ettepanekut täiesti valesti. Tähendab, jutt on juriidilisest protseduurist. Olge paid, võtke endale ette § 49. 3. punkt määrab, et president esitab Riigikogule peaministri kandidaadi. Järgmine punkt: peaministri esildisel nimetab ametisse

ja vabastab ministrid. Aga kuskil ei ole kirjas, et kui valitsus astub tagasi ja peaminister esitab lahkumisavalduse, siis põhiseaduse järgi president ei saa üldse peaministrit vabastada. Minu mõte on siin ainult puhtjuriidilise loogika ja juriidilise protseduuri sisse toomine, et kui president esitab peaministrikandidaadi ja kui valitsus astub tagasi, on tal õigus teda vabastada, aga praeguse teksti juures on see võimatu. Võibolla minu apellatsiooni tekst ei olnud nii puhas, aga ma ütlen ära selle mõtte, saate aru, see on praegu meie tekstis puhtjuriidiline auk.

Juhataja: Hr. Kask selgitas vahepeal juhatusesele, et toimkond on vahest tõesti hr. Uluotsast valesti aru saanud, ja seda ebaefektiivset vaidlust ei ole meil küll mõtet praegu jätkata. Toimkond pole selles suunas hr. Uluotsa apellatsiooni arutanud. Me läheme edasi. Palun, hr. Kask.

P. Kask: Järgmine hr. Uluotsa apellatsioon 1-g on sama paragrahv, nimelt 1 49 (43) lg. 10 kohta. Ta laiendab riigipea õigust algatada põhiseaduse muutmist ka seaduse algatamise õigusele. Toimkond lähtus parlamentaarskeemist, kus riigipeal teatavasti ei ole seaduse algatamise õigust. See ei tähenda, et riigipea ei saaks seadusi algatada, niikuinii on tal parlamendis oma usaldusmehi, oma lähedasi ringkondi ja igal parlamendiliikmel on niikuinii seaduste algatamise õigus. Parlamentarskeemiga käib aga kokku just neutraalsus, vahekohtuniku ja kohtuniku roll, kui poksiga paralleelsele tõmmata, ja toimkonna seisukoht tugines sellele parlamentaarsüsteemi omadusele. Tänan.

Juhataja: Täna, sõna saab hr. Uluots, Palun.

O.Uluots: Kallid kolleegid, palun mind õigesti mõista. Tegemist ei ole siin mitte presidendile mingisuguse uue hoova kätteandmisega. Mina oma ettepanekus lähtusin puht-juriidilisest loogikast. Vaadake nüüd, mis on kirjutatud. Me anname presidendile kõige suurema, kõige tugevama, kõige põhama seaduse muutmise algatamise õiguse ja samal ajal ei anna talle näiteks õigust algatada õlleaktsiisimaksu. Kus on siin loogika? Ütelge, kus on siin loogika? Ma ei näe siin loogikat mitte kuskil. Tähendab, me anname talle väga kõrge volituse alustada põhiseaduse muutmist, samal ajal aga võtame mingisuguse väikese seaduse alustamise õiguse ära.

Juhataja: Täna, hr. Uluots. Kõneks on sõna hr. Adamsil. Palun.

J.Adams: Head kolleegid, selle probleemi tekkimisel olen süüdi mina isiklikult ja ka grupp, kes minuga koos töötas. Ma ei tea, millisel põhjusel me jätsime esialgsesse eelnõusse sisse praagi. Me avastasime ka ise tagantjärele, et riigivanemale on jäetud põhiseaduse muutmise algatamise õigus. See ei olnud meie kavatsus, nii et ma paluks meid väga vabandada.

Selle vea avastamise järel on IV toimkonnale tehtud vastav ettepanek. Ma ei tea, kas IV toimkond on seda arutanud, kui mind ei ole kohal olnud. Kui ta on otsustanud siiski jätta põhiseaduse muutmise algatamise õiguse riigiva-

nemale, siis tahan ma kindlasti sellele apelleerida. Ma ei tea, kas assamblee juhtkond peab praegu võimalikuks selle apellatsioonide käsitlemist või ma pean selle vormistama, kuid igal juhul on täiesti õigus hr. Uluotsal. Ei ole mingisugust loogikat, kui riigivanemal on põhiseaduse muutmise algatamise õigus, aga samal ajal muude seaduste algatamise õigust talle ei ole. Täna teid.

Juhataja: Suur tänu, hr. Adams. Juhatus tõepoolest palub, et ka teie assambleeliikmena vormistaksite apellatsioonid kirjalikult. Hr. Hallaste, palun.

I. Hallaste: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul on tõesti väga piinlik, et ma teie aega pean raiskama, sest asi isegi peaks olema selge. Kes võtab lahti seadusandluse peatõki, näeb seal paragrahvi 93. Selles ei ole presidendile või riigivanemale antud mingit seadusandliku algatuse õigust. Esialgu oli tõepoolest. Hr. Adamsi algsest projektist tuli sisse, et riigivanemal on seadusandliku algatuse õigus põhiseaduse suhtes, kuid mõistes seda muret, mis praegu hr. Uluotsal, me jõudsime seisukohale, et on liig mis liig anda selline õigus riigivanemale, ja tõmbasime 5. punkti sealt maha. Ma juhin tähelepanu, et hr. Uluots apelleeris ka meie toimikonna seadusandluse peatõki samale kõsimusele, et anda seadusandliku algatuse õigus riigivanemale. Kuid me lõkkasime selle kõsimuse hääletamise edasi IV toim-

konna hääletamiste juurde. Ja see hr. Uluotsa argumentatsioon oli, et kui tal on olemas põhiseaduse muutmise algatamisse õigus, siis tal peaks olema ka kõigi teiste seaduste algatamise õigus. Aga tegelikult seaduste algatamise õigus kuulub parlamentliku võitluse ja parlamentliku tegevuse juurde. Tulles tagasi selle vahekohtuniku poksija näite juurde, siis see, mida võib üks erakond endale lubada mingi seaduse algatamise osas, parandamise osas, seda ei tohi anda parlamentaarses süsteemis presidendile. Näiteks võib mõni parempoolne erakond teha ettepaneku kehtestada progresseeruv tulumaks, või vastupidi, sotsialistlik erakond teha ettepaneku kehtestada proportsionaalne tulumaks. Kuid kui selle president, siis sellisel juhul ta sekkub konkreetselt juba parlamentlikku võitlusse ja kasutab ära oma vahekohtuniku autoriteeti poliitiliseks võitluseks. Sellel juhul peab olema ka õigus teda tagandada. Aga seda õigust meie toimkond vähemalt ei näinud. Ja ka põhiseaduse muutmise algatamisõiguse andmine riigivanemale on lihtsalt liig. Riigivanem võib, kui ta soovib midagi algatada, pöörduda kas valitsuse poole või Riigikogu suvalise liikme poole, kes selle algatuse teeb. Sellisel juhul vähemalt formaalselt ei ole riigivanem sekkunud päevapoliitikasse, sellesse, mis tema osaks ei ole. Nii et ma kutsun üles toetama III toimkonna seisukohta, et riigivanemal pole mingisugust seadusandliku algatuse õigust, ka mitte põhiseaduse osas. See, IV toimkonnal praegu

selline õigus sisse jäänud, on jäänus varasematest teksti-dest, sest see muudatus tuli sisse suhteliselt hiljuti. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Lugupeetud kolleegid, meil ei ole siiski mingit vajadust toetada III toimkonda, sest III toimkond saab oma asjadega hakkama ja selle eest hr. Hallastele suur tänu. Kuid hr. Hallaste III toimkond pole saanud hakka- ma sellega, et oleks esitanud apellatsioon. Kolleegid, mul on selline palve. Kelle seisukoht antud küsimuses on jäetud rahuldamata, sellel tuleb ju vormistada apellatsioon, ma tuletan seda meelde. Kui selline apellatsioon juhatusele laekub, siis on kolm varianti, mida on võimalik konkureeri- valt assambleele hääletamiseks esitada. Praegu sellist või- malust veel ei ole. Sõna 2 minutiks saab hr. Fjuk. Palun.

I.Fjuk: Lugupeetud juhataja, austatud kogu! Ma kujutan ette, et mida suurem on riigi õlesandeid täitva isiku voli- tused, seda suuremad ja konkreetsemad on ka piirangud muu tegevuse suhtes. Hr.Uluots viitas Euroopa riigipeadele ja kunngatele. Ma siis tuletan meelde, et kõigi nende puhul on see kogu sätteid, mis kitsendab tema tegevust või piirab valdkondi, kus ta tohib sõna võtta, märksa ulatuslikum sel- lest, kus talle on lubatud õhes või teises valdkonnas tegut- seda. Või teiselt poolt, kõik riigi kõrgemad ametiisikud on alati seotud protokolliga, mis reglementeerivad nende käitu-

mist, mis on väga tõlikas, kuid paratamatu, kui tahad olla riigitegelane. Seetõttu ei ole siin mitte mingisugust vastuolu, kui riigivanemal on õigus algatada põhiseaduse muutmise kõsimusi, sest see on tõesti oluline ja tähtis ja tema staatusega vastavuses, kuid algatada seadusi ei ole riigivanema staatusele kohane. Siin ei ole mingit vastuolu, see on lihtsalt see loogika, kuidas me demokraatiat õles ehitame. Igale tasandile oma staatus ja oma õlesanne. Aitäh.

Juhataja: Tänan, hrr. Fjuk. Sõna saab pr. Aaskivi. Palun.

O. Aaskivi: Lugupeetud kolleegid, ma tahaksin ainult hetkeks täiendada veel hr. Hallaste kõnet. Nimelt ta viitas paragrahvile 93, mis näeb ette, kellel on eadusandliku algatuse õigus, kuid palun vaadake ka paragrahvi 151 peatükist "Põhiseaduse muutmise", kus on öeldud, et põhiseaduse muutmise algatamise õigus on neljandikul Riigikogu koosseisust. Ja ongi kõik. Mul on heameel, et nõud on Assamblee jõudnud tõesti sellesse staadiumi, kus me saame hakata hääletama kõsimust ja lahendama vastuolu, mis on tekkinud kahe toimkonna tööjaotuse tagajärjel. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Sõnasoove rohkem ei ole. Me oleme jõudnud hääletamiseni. Kohaloleku kontroll, palun. Meid on kohal 39. Selgitan, milline kõsimus pannakse hääletamisele.

Assamblee põhiseaduse eelnõus on paragrahvi 49 (43) 4. punkt järgmise tekstiga: peaministri esildisel nimetab ametisse ja vabastab ametist ministrid. See käib riigivanema

Ülesannete hulka. Hr. Uluots teeb apellatsioonile korras ettepaneku sõnastada see 4. punkt järgmiselt: võib algatada põhiseaduse muutmist ja tal on seaduse algatamise õigus. Vabandan teie ees. Jutt käib punktist 10.

Esimene variant on järgmine. "Riigivanem täidab põhiseaduses ettenähtud ülesandeid, sealhulgas võib algatada põhiseaduse muutmist".

Teiseks. Vastavalt hr. Uluots apellatsioonile sõnastada antud punkt järgmiselt. "Võib algatada põhiseaduse muutmist ja tal on seaduse algatamise õigus."

Ja kolmas variant, mille on apellatsioonile korras esitanud III toimkond, on järgmine. Jätta paragrahvi 49 (43) p. 10 välja. Need kolm erinevat varianti paneb juhatus konkureerivalt hääletamisele. Palun, kas assambleeliikmetel on selge, millised variandid konkureerivalt hääletamisel pannakse?

Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et jääb nii, nagu on paragrahvis 49 (43) sõnastada punkt 10? Hääletame. Esimene variant kogus 13 häält.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et sõnastada punkt 10 paragrahvist 49 (43) nii, nagu apellatsioonile teeb ettepaneku hr. Uluots. "Võib algatada põhiseaduse muutmist ja tal on seaduse algatuse õigus". Hääletame. Teise variandi poolt on 7. assambleeliiget.

Ja kolmas, viimane variant. Kes on selle poolt, et vastavalt III toimkonna apellatsioonile jätta paragrahvist 49 (43) punkt 10 välja. Hääletame. Kolmas variant kogus 29 häält.

Teine voor. Kes on selle poolt, et jätta paragrahvist 49 (43) punkt 10 välja? Hääletame. Kolmas variant kogus 29 häält.

Ja teise vooru viimane hääletus. Kes on selle poolt, et jääda redaktsiooni juurde, mis on kirjas paragrahvis 49 (43) punktis 10? Hääletame. Esimene variant kogus teises voorus 6 häält. Assamblee on hääletamise tulemusena väljendanud oma eelistust sellele, et paragrahvist 49 (43) tuleb välja võtta punkt 10. Toetust ei leidnud hr.Uluotsa esitatud apellatsioon ja arvesse võeti hr.Adamsi ja teiste selgitusi selles osas, et paragrahvi 49 (43) on punkt 10 sattunud eksituse tõttu. Hr.Kask palun.

P.Kask: Lugupeetud hr.juhataja, kui te nõustute, siis ma ei tooks täna uuesti hääletusele seda küsimust, mida me eile hääletasime, sest formaalselt on hr.Uluotsal kahtlemata õigus. Seega järgmise punktina tuleb hääletusele hr.Käbini apellatsioon 3.lõik. Tegelikult on apelleeritud täiskogu otsusele, mitte komisjoni otsusele. Komisjon pani selle küsimuse hääletamisele täiskogus. Komisjonis endas läksid hääled umbes pooleks. Ma isiklikult eelistan ka, et volituste aeg oleks võrdne ja mul on ettepanek pärast Tiit Käbinile

sõnaandmist avada läbirääkimised.

Juhataja: Tänan. Lugupeetud kolleegid, juhin veel kord teie tähelepanu sellele, millist probleemi me arutame. Võt-
kem Assamblee põhiseaduse eelnõust ette paragrahv 50 (parag-
rahv 44), kus on kirjas riigivanema volituste tähtaeg. Hr.
Käbin on esitanud apellatsioon, mille sisu on järgmine.
Presidendi volituste ajaks määrata sama aeg, mis riigikogul,
s.o. 4 aastat. Riigikogu ja presidendi valimised toimuvad
samaaegselt. Sõna apellatsioon selgitamiseks on hr.Käbinil.
Üks hetk, vabandan, hr.Käbin, hr.Kask, palun.

P.Kask: Ma vabandan, et ma enne ei esitanud. Kui ma
tutvustasin kõiki apellatsioone, siis ütlesin, et hr. Käbini
3.lõike teine lause ei ole apelleeritav, sest ta ei ole
sellist ettepanekut teinud. Korrektna on praegu hääletada
ainult tema esimest ettepanekut, et volituste aeg on 4
aastat. Ettepanekut, et valimised toimuvad samaaegselt, saab
teha alles kolmandale lugemisele.

Juhataja: Tänan selle selgituse eest. Hr.Käbin, palun.

T.Käbin: Aitäh. Hr. Peet Kase selgitus on veenev, see
samaaegsus läheb edasi tulevikku. Praegu on küsimus parag-
rahvis 50 (44): riigivanem valitakse ametisse... Tektstis on
5 aastaks, aga ettepanek on 4 aastaks. Kuna ma eelnevalt

peatusin lõhidalt sellele, miks ma nii arvan, siis ma ei tahaks enam rohkem aega sellele kulutada. Ja nagu ma ka enne nimetasin, nähtavasti oleks õigem, kui me nii selle kui ka minu kaks eelnevat ettepanekut lihtsalt hääletaksime läbi, sest ega tulemus ei ole ju erinev, kas me teeme seda kohe või tunni või kahe või kolme pärast. Täna.

Juhataja: Täna, hr.Käbin. Me alustame sõnavõtte teemal, kas riigivanem valitakse 4 või 5 aastaks. Meil on juba 3 sõnavõtjat. Hr.Adams, palun.

J.Adams: Mul on siiski palve, et te lubaksite mul esitada küsimuse hr.Käbinile just selle samaaegsuse kohta. Kas me saame sellest sõnast õhtemoodi aru. Antud juhul ei ole minul probleemi asetus selge ja sellest ka sõltub, kas ma toetan ettepanekut 4 aastat või 5 aastat.

Juhataja: Just praegu hr.Kase ja hr.Käbini poolt avaldati ühist arvamust, et apellatsioonina ei ole võimalik käsitleda neile väljajaotatud teksti teist lauset: Riigikogu ja presidendi valimised toimuvad samaaegselt. Kuivõrd hr.Käbin nõustus sellega, et nimetatud teksti pole võimalik käsitleda apellatsioonina, on ehk praegu selle kohta küsimuse esitamine ka kohatu. Kui hr.Adams siiski soovib seda esitada, me loomulikult takistusi ei tee.

J.Adams: Jaa. Ma tahan esitada kõll. Hr.Käbin, kõsimus on niisugune. Kuidas oleks samaaegsus saavutatav? Kui Riigikogu läheb ennetähtaegselt laiali ja on ennetähtaegsed valimised, kas toimuks siis ka ennetähtaegne riigivanema valimine, või fikseerida, et Riigikogu volituste aeg on kindlalt 4 aastat ja mitte päevagi vähem.

Juhataja: Hr.Käbin, palun.

T.Käbin: Jah, see ettepanek tõenäoliselt langeb praegu hoopis ära, sest ta oli esitatud kontekstis, et president valitakse rahva poolt nagu Riigikogu. Kui ta jääb valijameeste poolt valida, siis samaaegselt neid valimisi läbi viia ei olegi võimalik. Kuivõrd valitakse eri moodi, siis see probleem praktiliselt langeb ära.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Hallaste, palun.

I.Hallaste: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! III toimkond oli seisukohal, et presidendi volituste aeg peab olema natukene pikem kui Riigikogu volituste tähtaeg. Nii näteks, kui Riigikogu volituste tähtaeg on 3 aastat, siis riigivanemal on 4 aastat. Kui Riigikogul on 4, siis ka riigivanemal on 5 aastat. Põhjus on selles, et see tagaks suurema stabiilsuse. Kui toimuvad parlamendivalimised ja tuleb uus parlament, kelle tööle rakendamiseks läheb ikkagi

mingisugune aeg, siis on olemas vähemalt riigivanem, kes on selle järjepidevuse kandja. Nii et ma kutsun üles toetama seda, et jääks põhitekst, riigivanema volituste tähtaeg on 5 aastat. Aitäh.

Juhataja: Täna. Kas meil on võimalik alustada hääletamist? Alustame hääletamist.

Assamblee põhiseaduse eelnõu paragrahvi 50 (44) esimene lause kõlab järgmiselt: riigivanem valitakse ametisse 5 aastaks. Hr.Käbinilt on laekunud apellatsioon, mille sisu seisneb selles, et riigivanem valitakse ametisse mitte 5 aastaks, vaid 4 aastaks. Kes on selle poolt, et vastavalt hr.Käbini apellatsioonile formuleerida paragrahvi 50 (44) esimene lause järgmiselt: presidendi volituste ajaks on 4 aastat. Hääletame.

8 poolthääle ja 17 vastuhäälega on hr.Käbini apellatsioon tagasi lükatud. Hr.Peet Kask, palun uuesti kõnetooli.

P.Kask: Eelviimane küsimus on härra Käbini apellatsioon 2.lõige: lisada asepresidendi institutsioon. See on põhimõtteline lisandus, sest ühe paragrahvi muudatustega ei ole võimalik seda asja sisse viia, see toob kaasa muudatusi mitmes paragrahvis korraga. Selle põhimõtte vastuargumendiks on eelkõige see, et ei parlamentaarsüsteemides ega peaminister-presidentlikes süsteemides ei ole asepresidendi institutsiooni. Sellel mehel ei oleks lihtsalt midagi teha. Kui

president kohal on, siis ei ole tal üldse midagi teha, kui president juhtub haige või ära olema, ei ole ka tema ülesanne nii tähtis. Presidendi kõige tähtsam funktsioon parlamentaarsüsteemis on nimetada peaministri kandidaat ja selleks ajaks peaks ta enda ikka kohale sättima. Muid funktsioone saab väga hästi täita ka ükskõik kes kõrgematest riigiametnikest. Praeguse teksti järgi on selleks Riigikogu juhataja. See on ka kõik, mis mul asja kohta öelda on. Ma palun võimaldada soovijail asja kohta oma arvamust avaldada, pärast seda kui apellatsiooni autor on sõna saanud.

Juhataja: Tänan, härra Kask. Tuletan veel kord kolleegidele meelde, et probleemiks on lisada 4.peatükile (Riigivanem) osa, mis käsitleks asepresidendi institutsiooni. Härra Käbin selgitab oma apellatsiooni mõtet.

T.Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma leian siiski, et asepresidendil oleks küll teha midagi ja võib-olla kõige olulisem on see, et kui peaks see oht realiseeruma, mida siin nii väga kardetakse, kui president on diktaator või diktaator kalduvustega, siis arukas asepresident oleks just stabiliseeriv tegur, ta hoiaks presidenti tagasi nii palju kui võimalik rumaluste tegemise eest ja oleks küllalt suureks garandiks sellele, et püsiks demokraatia ja ei tekiks tõelist diktatuuriohtu. Ja igapäevases töös on tal tõesti midagi teha, sest presidendi ülesandeks on

kõllalt palju selliseid asju (ma ei mõtle siin armuandmist, aga ka mitmeid muid jooksvaid küsimusi), mida tuleb lahendada ja aruka töökorralduse puhul aitab ta oluliselt vähendada presidendi töökoormust. Ja nagu me teame võtavad ka esindusfunktsioonid riigipealt väga olulise aja ära ja ka neid saab kahe vahel ilusti ära jaotada. Arvan, et näiteid võiks muidugi tuua veel, aga varem ma nimetasin neid argumente, miks minu meelest ei sobi 1937.aasta variant ja ka praegu väljapakutud Riigikogu juhataja, sest kui Riigikogu juhataja on valitud Riigikogu poolt, aga president on valitud laiemal kogu poolt, siis ilmselt selline asendamine ei ole korrektne. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Kas ma võim käsitleda registreerunud kolleege kui sõnavõtjaid? Tuletan meelde, et viimane sõnavõtja on härra Raig.

J.-K.Talve: Härra Käbin, kui on n.ö. diktaatorlike kalduvustega president, siis missiguste seaduslike vahenditega asepresident tema kalduvustele reageerib.

T.Käbin: Kuna tõenäoliselt on ta presidendile kõige lähem kõrgetasemeline ametiisik, siis ta väga kramplikult jälgib presidendi kogu tegevust ja kus vähegi president astub üle seaduse, siis asepresident otsekoheselt asub vastavalt põhiseadusele tegutsema.

I.Fjuk: Kes valib asepresidendi või ninmetab kandidaadi? Kui tõesti asepresident on demokraatia garant, nagu te ütlesite, kas siis poleks üldse mõttekas valida kohe asepresident?

T.Käbin: Jaa, see on täiesti tore ettepanek, aga siis juba valida kaks asepresidenti. Esimene asepresident ja teine asepresident, millega oleks siis ka probleem lahendatud. Aga kõige otstarbekam ja põhjendatum on, kui asepresidendi valib sama kogu, kes valis presidendi. Ja ülesseadmine oleks siis analoogiline. Praegu näeb põhiseaduse projekt ette, et presidendikandidaadi seab üles valijameeste kogu. See tuleb arutusele hiljem. Ma rääkisin, et seda teeksid poliitilised parteid nii presidendi kui asepresidendi kandidaadi puhul.

L.Hänni: Lugupeetud ettekandja! Me peaksime pöördlema selle poole, et meie põhiseadus oleks sisemiselt kooskõllaline. Riigivanema rolli määrab paragrahv 48, kus on öeldud, et ta on riigivõimu ühtsuse kandja. Kas te arvate, et riigivõimu hajutamine kahe isiku vahel võiks seda põhimõtet täita, mis selles paragrahvis on kirjas - olla ühtsuse kandja.

T.Käbin: Ma ei näe siin mingit vastuolu, sest samas põhiseaduses on võimalik fikseerida need presidendi ülesanded, mida asepresident ajutise asendamise korras täita ei või, ja need peaksidki olema need kõige olulisemad probleemid.

mid, mida president teeb riigivõimu ühtstse ja stabiilsuse hoidmiseks.

R. Taagepera: Lugupeetud Assamblee! Ma ei tea nimetada ühtegi riiki peale USA, mitte ühtki parlamentaarsüsteemi (ma isegi ei ole kindel presidentaalsüsteemi suhtes) peale USA, kus oleks abipresident. Ja muidugi on siin põhjust rõhutada, et USA ei ole mitte soome-ugriline maa. USA-s on valikuvõimalus. Asepresidendi valimisega hakati peale umbes nii, nagu Assamblee juhataja valimisega siin, et enim hääli saanud sai presidendiks ja teine enam hääli saanud sai asepresidendiks. Mis siis tähendas, et võim siirdus ühelt parteilt teisele, kui president välja langes. See tekitas probleeme. Californias on muide praegu nii, et mõnikord kuberner ei julge osariigist lahkuda, sest eraldi valitud abikuberner on teisest parteist ja ta katsub siis elu eest hakata seadusi andma, kui kuberner ära on. Nõud on USA-s nii, et sama valijakogu valib presidendi ja abipresidendi, mis kindlustab, et nad on samas parteist. See on positiivne asi. Muidugi kui nad on samast parteist või ringkonnast, siis see otsustab ka, et asepresident ei ole mitte vaoshoidja, vaid sama võistkonna treener. Nii et ma ei näe mingit funktsiooni meie soome-ugrulise riigi asepresidendi jaoks.

I. Raig: Härra Käbini esimene põhjendus, miks on vaja asepresidenti: kui on riigivanem, siis nagu tekiks diktatuurid. Kuid kas teile ei tundu, et sellises süsteemis ja selliste funktsioonidega, mida me oleme oma projektis riigivanemale andnud, sellist diktatuuri ohtu ei tekigi. Ja nõude te võite veel juurde teise asepresidendi. Palju neid lille-neiusid võiks siis ellu kutsuda? Kuidas te kujutate ette tööfunktsioonide jaotamist presidendi, asepresidendi ja teise asepresidendi vahel?

T. Käbin: Mul on kahju, et ma pean kordama seda, mida ma juba ütlesid, sest Ivar Raig ei jälginud, mis saalis toimub. Ma ütlesin nimelt, et siin saalis kardetalse, et presidendi kaudu võib realiseeruda diktatuurid. Mina ise seda ei karda. Jutt oli esimesest ja teisest asepresidendist, see oli vastus härra Fjuki küsimusele, kui me jätame presidendi valimata ja valime ainult asepresidendi. Ma ütlesin, et sel juhul me võiksime valida esimese asepresidendi ja ka teise asepresidendi. Ja ma peatusin ka tööjaotusel presidendi ja asepresidendi vahel. Mis puutub härra Taagepera repliiki, siis muidugi on jumala õigus see, et nad peaksid olema sama partei mehed, aga see tähendab, et nad viivad ellu ühtset poliitikat. Ja et neid riike eriti palju ei ole, kus on asepresident... Kui meil ei ole võimalus olla esimene riik maailmas, olgem siis teine riik, kus see nii on.

Juhataja: Suur tänu, härra Käbin. Kõsimusi ja sõnavõtte rohkem ei ole. Asume kohe hääletama, enne kohaloleku kontrolli. Kohal on 33 assambleeliiget. Probleem on selles, kas tuua eelnõu 4.peatükki (Riigivanem) asepresidendi institutsioon nii nagu seda taotleb härra Käbin oma apellatsiooniga. Kes on selle poolt, et tuua põhiseaduse eelnõu 4.peatükki asepresidendi institutsioon vastavalt härra Käbini apellatsioonile? Hääletame. Poolt 4, vastu 26. Taotlus ei leidnud Assamblee poolt toetust. Sellega on lõkatud tagasi härra Käbini apellatsioon. Meil on jäänud käsitleda veel üks IV toimkonna kõsimus. Palun, härra Kask.

P.Kask: Nimetuse kõsimus, kas president või riigivanem. Härra Tiit Käbini apellatsiooni 1.lõige: riigipea nimeks fikseerida president. Teatavasti ei olnud otsus nimetada riigipead riigivanemaks mitte IV toimkonna otsus, see otsus tehti täiskogul, apelleeritud on täiskogu otsuse vastu. Ma tuletan vaid meelde, et eelmine kord läks väga pikaks sõnavahetuseks, läbirääkimised venisid väga pikale ja sõnavõttis rõhuvas enamuses ainult see pool, kes pooldas riigivanemat. Kuna ma isiklikult pooldan presidendi nimetust, siis ma toetan apellatsiooni esitajat selles kõsimuses. Kutsun õles ka teisi oma argumente lagedale tooma, et asi väga õhele poole ei kisuks.

Juhataja: Tuletan meelde, et härra Käbinoostus sellega, et selles kõsimuses läbirääkimis ei korralata. Oli ju nii? Juhatus julgeb teha ettepaneku läbirääkimisi mitte avada ja asuda kohe hääletuse juurde, kui ei ole proteste. Härra Fjuk ja härra Saatpalu. Kas ka härra Mäll?

Lugupeetud assambleeliikmed, kui võrd on proteste, me avame läbirääkimised.

I.Fjuk: Lugupeetud juhataja, ma võib-olla väljendasin end valesti, kuid ma tahtsin sellega anda märku, et need ei ole alternatiivid. On võimalik esitada põhiseaduses ka variandina, kus on kasutusel mõlemad, teine on siis sulgudes.

Juhataja: Enamik liikmeid on sellest aru saanud.

V.Saatpalu: Enne hääletamisele panemist tahtsin juhtida teie tähelepanu sellele, et see on ainult väline sarnasus - vallavanem, maavanem, riigivanem. Kuid on sügav funktsionaalne erinevus kahe esimese ja viimas vahel. Riigivanema funktsioonid on oluliselt teist laadi ku vallavanemal ja maalavanemal. Sellepärast ma teen ettepaneku kutsuda meie riigipead presidendiks.

S.Vahtre: Härra Rumessen oli riigivanema vastu seetõttu, et siis tuleb ka kõik teised ametinimetused õmber teha. Ma arvan küll, et niisugust süsteemi tarvis ei ole. Meil tuuakse ikka alatasa Soomet eeskujuks, seal on president, aga on hoopis Eduskund.

J.Adams: Head kolleegid, ma kahe lausega kordaksin juba varem öeldud ajaloolist argumentatsiooni. Riigivanema mõiste kasutamine on meil suhteliselt vaba, sellepärast et ta on ajaliselt meist kaugel. Presidendi mõiste on meile ajalooliselt lähem. Sellepärast ma arvan, et suur osa vaidlusi on meile sisse kavanud, ühesõnaga president meie ajaloost. Ma tahtsin juhtida tähelepanu ühele asjale, et kui me praegu hääletame, siis me hääletame selle asja sisulise kasutamise üle eesti keeles. Kasutan juhust siin väljendada oma äärmist vastuseisu sellele, kuidas meie praegust tööd on tõlgitud teistesse keeltesse. See, et ekspertide kätte läks sõna "riigivanem" tõlgituna ja ei kasutatud sõna "president" oli minu arust täiesti lubamatu. See, et vene keele tõlk siin pidevalt tõlgib gossudarstvennõi starosta, on minu arvates ka täiesti lubamatu. Nendes keeltes peab olema igal juhul tõlgitud sõnaga president.

I.Raig: Komisjonis ma tegin ettepaneku, et põhiseaduses fikseerida riigivanem (president). Jätkates härra Adamsi mõtet teen ma ettepaneku ja kutsun üles hääletama teid mõiste või termini "riigivanem" poolt, kuid tingimusel, et põhiseaduses tõlgitakse see teistesse keeltesse sõnaga "president" või et vastav säte oleks rakendusotsuses sees.

L.Mäll: Lugupeetud juhataja, ma tänan selle au eest, et te andsite mulle sõna. Ja ma siin tagaistujana tahan teile meelde tuletada, et president on eesistuja. Ja meie põhiseaduse järgi tahaksin teie kõigi käest küsida, mille ees see meie president istuks. Parlamendi ees ta ei istu, valitsuse ees ta ei istu, ta ei istu mitte kellegi ees ja seepärast jääbki üle nimetada teda riigivanemaks.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Me oleme kahel korral õpris põhjalikult ja lisaks veel ühel korral arutanud nimetatud küsimust. Kas me oleme hääletamiseks valmis, sest meil on praegu käibel kaks terminit - riigivanem ja president. Meil oleks võimalik konkureerivalt selgtada, kumb nendest terminitest eelistab Assamblee. Kas me oleme valmis seda tegema? Kas on proteste? Ei ole. Asume hääletama, kuid enne viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll, palun. Kohal on 37 assambleeliiget. Konkureerivalt panem hääletamisele kaks küsimust. Kes on selle poolt, et riigipead nimetada riigivanemaks, ja teiseks, kes on selle poolt, et riigipead nimetada presidendiks? Konkureerivalt panem hääletamisele mõlemad variandid. Esiteks. Kes on selle poolt, et riigipead nimetada riigivanemaks? Konkureeriv hääletamine. Riigivanem 21 häält.

Ja teiseks. Kes on selle poolt, et riigipead nimetada presidendiks? Hääletame. 14 häält. Assamblee väljendas seisukohta, et meie põhiseaduse eelnõus tuleks kasutada terminit riigivanem.

Lugupeetud kolleegid, me oleme töötanud ühe tunni ja 25 minutit. Meil on võimalik nõu pidada kahes küsimuses. Esiteks. Juhatusel on laekunud kõll veel mitmeid apellatsioonid, kuid töö käigus, konsulteerides teematoimkondadega, on saanud selgeks, et teematoimkond pole jõudnud neid ette valmistada. Need apellatsioonid on hr. Seppalt IV toimkonnale, hr. Adamsi apellatsioon V toimkonnale, hr. Tarto apellatsioon IV toimkonnale, milles V toimkond toetab hr. Uluotsa apellatsiooni paragrahv 45 osas. Hr. Vahtrelt praegu minule üleantud apellatsioon, mille sisuks on jätta paragrahv 119 (88) ära või hääletada see üldseätetesse. Ma arvan, et kõigi nimetatud apellatsioonide puhul (milline nende sisu ka ei oleks, ma ei jõudnud teile ette lugeda), peaksime me langetama otsuse, kas me jätkame nende läbiarutamist või mitte. Ja teine küsimus. Kas me oleme nõus, kui me apellatsioonidega edasi ei tegele, et me enne vaheajale minekut või siis istungi lõpetamist kuulame ära pr. Hänni ja saame teada, millised on redaktsioonitoimkonna ettepanekud meile ja kuidas redaktsioonitoimkond järgmisel nädalal tööd planeerib. Niisiis, ma palun avaldada arvamust selles osas, kas me asume nende apellatsioonide läbiarutamisele, vaatamata sel-

lele, et teematoimkonnad ei ole jõudnud ennast nende suhtes valmis seada, kas me oleme valmis kuulama pr. Hännit. Hr.Jörgenson, palun.

K.Jörgenson: Aitäh, hr. juhataja. Mul oleks üks küsimus hr.Peet Kasele ja hr.Uluotsale. Hr.Uluotsa esitatud apellatsioonide 1.punktis on antud sõnastus, mis hr.Uluots tahtis sisse viia, et president (riigivanem) nimetab ametisse maavanema. Selle kohta ütles hr.Kask, et tuleb suunata VII toimkonda. Kui võrd kõiki läbi hääletamata küsimusi sellises lahenduses, nagu hr. Kask ette pani, aktsepteeriti, siis ma küsiks, kas see on ka aktsepteeritud, et see küsimus tuleks võtta vaatluse alla VII toimkonnas. Aitäh.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, juhatus on seisukohal, et kõiki neid apellatsioone, mis ma tutvustasin (võimalik, et neid tuleb veelgi), on võimalik eelnevalt läbi vaadata redaktsioonitoimkonnas ja apellatsioonid kuuluvad nende esitajate nõudmisel läbirääkimisele ka kolmandal lugemisel. Nüüd on sõna hr.Uluotsal. Palun.

O.Uluots: Hr. Jörgenson, mina ei saa selles küsimuses teile vastata, sellepärast et mina esitasin apellatsiooni täiskogule. Kui aga IV toimkond leidis, et see peaks olema kooskõlastatud teie toimkonnas, siis ma leiain, et see on teie kahe vaheline küsimus ja kahe komisjoni vaheline otsus,

kuidas ja mismoodi seda teha, minul pole selleks volitusi.

Juhataja: Tänan. Lugupeetud kolleegid, kas te soostute sellega, et me kuulame ära ka pr.Hänni ja siis otsustame, kas me lõpetame või jätkame ja kuidas me seda teeme. Palun, kas on proteste? Redaktsioonitoimkonna esimees pr.Hänni, palun.

L.Hänni: Austatud juhatus, kallid kolleegid! Meie kaks päeva tööd siin saalis on näidanud, et järjest rohkem tulevad esile seosed erinevate toimkondade töö vahel ja järjest rohkem peame leppima oma materjale ja otsima erinevate peatökkide sätete omavahelist kooskõla. Ja paljud apellatsioonid on tingitud sellest, et erinevate toimkondade töö ei ole omavahel kooskõlastatud. Ma saan aru nii, et redaktsioonitoimkond ongi moodustatud selleks, et aidata Assambleel teksti analüüsida, leida sealt õiguslikud vastuolud, pakkuda välja lahendused ja siis koos teiega otsustada, kas need lahendused sobivad Assambleele või ei. Seetõttu ma arvan, et hr.Antoni ettepanek apellatsioonide eelnevalt arutada redaktsioonitoimkonnas ja toimkond on valmis ka selle töö ette võtma. Aga et siiski oleks selge, milline on toimkondade töö resultaat tänaseks ja millal alustab oma tööd redaktsioonitoimkond järgmisel nädalal, oleks hea, kui toimkonnad esmaspäeva hommikuks kella 11-ks esitaksid need parandusettepanekud või õieti juba parandused, mis sõndisid käesolevase töö

tulemusena. Kuigi need parandused on fikseeritud ka stenogrammides, oleks siiski vaja, et komisjonid omakäeliselt nii-öelda vormistaksid selle töö tulemuse ja redaktsioonitoimkond saaks sel juhul juba töötada toimkondade poolt viseeritud tekstidega. Ilmselt on paljudel Põhiseadusliku Assamblee liikmetel ka omapoolseid parandusettepanekuid redaktsiooni ja võib-olla ka õigusliku vastavuse kohta, mis meie eelnõus on. Seetõttu on redaktsioonitoimkond tänulik kõigi nende ettepanekute eest, mis laekuvad meile järgmise nädala jooksul. Me arvame, et me jõuame läbi töötada need ettepanekud, mis laekuvad nädala esimesel poolel, nii, et palun kiirustada. Ja ühtlasi ma loodan ka, et Assamblee toetab redaktsioonitoimkonna tööd, saab aru, et meil tuleb toimkonnas langetada ka omapoolseid valikuid, juhul kui on õiguslikud vastuolud, aga ka kindlasti pöörame me hoiduda sellest, et teile peale suruda omapoolseid poliitilisi valikuid, nii et ma loodan head koostööd redaktsioonitoimkonna ja Assamblee vahel. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, mõistes, et ma panen teie kannatuse proovile, ma palun teil soostuda veel ühe juhatuse ettepanekuga. Palun tähelepanu! Kas te olete nõus sellega, et me teeksime 10 minutit vaheaega selleks, et juhatus saaks pidada kiire koosoleku. Juhatuse koosoleku järel, kell 15.45 me otsustaksime kõsimuse, kas on võimalik lõpetada teist lugemist, kuidas me jätkame oma

tööd. Sõna saavad veel toimkondade juhid organisatsioonilistes küsimuses ja siis ehk saame tänase tööpäeva lõpetada. Palun, kas teil jätkub veel kannatust nii palju? 10 minutit vaheaega. Me kohtume taas kell 15.55.

V a h e a e g

Juhataja: Meie vaheaeg on läinud pisut pikemakski, kui ta oli planeeritus, kuid ma palun istuda kohtadele ja me viime läbi veel kord kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll, palun. Assambleeliikmeid on kohal 29. Probleem, mida arutas juhatus, seisneb selles, kas on võimalik teist lugemist lõpetada. Ma teen kõigepealt teatavaks selle kokkuleppe, mis oli juhatusel toimkondade juhtidega. Me leppisime kokku, et teise lugemise formaalseks kriteeriumiks on see, et assambleeliikmetel on ees tervik tekst, alates preambulast viimase paragrahvini, ja sisuliseks kriteeriumiks on see, et on läbi arutatud toimkondade need põhiküsimused, mis seonduvad teksti poliitiliste lahenditega ja läbi vaadatud apellatsioonid. Täna on selline. Juhatuse arvates on läbi vaadatud kõik apellatsioonid, mis laekusid hiljemalt eile. Need apellatsioonid, mis ma teile ette kandsin, toodu juhatuse lauale täna istungi ajal. Oleeile juhatuse koosolekul lepidi toimkondade juhtidega kokku nii, et on võimalik apellatsioone läbi vaadata ja kolmanda lugemise käigus. Juhatus otsustas, et selles küsimuses otsuse langetamiseks

hääletamise kaudu antakse sõna hr.Lauri Vahtrele ja pr. Liia Hännile, kummalegi 2 minutiks. Pärast seda avaldab Assamblee hääletamise kaudu oma arvamust, kas meil on võimalik teine lugemine lõpetada või mitte. Esimesena saab sõna hr.Lauri Vahtre. Palun.

L.Vahtre: Austatud Põhiseaduslik Assamblee! Ühesõnaga peame meie nüüd ära otsustama, kas me loeme eise lugemise lõppenuks või ei. Kahtlemata on kõsimus eelkõige formaalne, kuivõrd, nagu te enne kuulsite, apellatsioonid saab ikkagi esitada ka veel kolmandal lugemisel, seda esiteks. Teiseks, mis veel olulisem, ilmselt tuleb anda redaktsioonitoimkonnale kõllaltki suured volitused, ja need apellatsioonid, mida me täna läbi vaadata ei jõudnud, me edastame redaktsioonitoimkonnale. Niisiis, võib-olla mõni apelleerija paneb pahaks, et tema lauset või parandust täna arutada ei jõutud, kuid ta võib selle siiski veel esitada tuleval nädalal meie eelnõu järjekordses tekstis, kuna ettepanek on läbinud redaktsioonitoimkonna ja see on heaks kiidetud. Nagu te näete, võib teine lugemine kesta praeguse korralduse puhul lõpmatu- seni. Laekuvad kogu aeg ja siin oli juhatus ise sõõdi, et ta ei määranud nende esitamise lõpptähtaega. Niisiis on ettepanek üks vahejoon tõmmata ja mingisuguses seisus järgmisel nädalal edasi minna. Tänan.

Juhataja: Tänan. Pr.Liia Hänni. Palun. Sõna soovib veel härra Adams. Palun.

J.Adams: Minu sõnavõtt on kahtlemata juba hiljaks jäänud. See on muidugi selles mõttes mäng. Teine lugemine ei ole isegi mitte regkemendi järgi normaalne termin meie töös, kuid ma tahaks siiski vähemalt kõigile ütelda, et pärast ei oleks probleeme. Näiteks probleemi, mis on minul endal. See on apellatsioonide käsitletus. Tähtaegselt esitatud parandusettepanekuid, vähemalt III toimkonna osas, mida mina olen teinud, ei ole seni toimkonna koosoleku isegi läbi vaadatud, järelikult ei ole isegi olnud võimalust apelleerida. Nii et ma palun, et ei tuleks ei juhatuse ega kellegi teise poolt etteheiteid, et apellatsioonid selle tõttu hilinevad. Tänan.

Juhataja: Hr.Adams, juhatus kinnitab, et suhtub teisse ja teie apellatsioonidsse erilise ettevaatlikkusega. Tänan. Nii nagu me kokku leppisime, saavad sõna veel kõik teema-toimkondade esimehed. Ma palun, et me seekord alustame redaktsioonitoimkonnast, et pr. Hänni veel kord tuletaks meelde, mis ajaks on toimkondadel vaja esitada oma uued variandid. Palun, pr.Hänni.

L.Hänni Lugupeetud kolleegid, meil on niisugune palve teile, et esmaspäeva hommikuks kella 11-ks oleks Assamblee sekretariaadi üle antud need parandused, mis viidi põhiseaduse eelnõusse sisse nende kahe päevaga hääletuste tulemuse-

na siin saalis. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Kõik teematoimkondade juhid saavad sõna organisatsioonilistes kõsimustes. Hr. Hallaste, palun.

L. Hänni: Lugupeetud kolleegid, redaktsioonitoimkonna esimehena ei ole mul midagi selle vastu, kui teine lugemine jätkuks, sest see vabastaks redaktsioonitoimkonna kohustest teha väga lühikese ajaga väga põhjalikku ja suurt tööd. Aga kui jälgida seda, kui pilsalt ootusega inimesed ootavad meilt põhiseadust, siis ma arvan, et teine lugemine ja õhes sellega ka anda redaktsioonitoimkonnale õlesanne järgmiseks reedeks ette valmistada kolmandaks lugemiseks juba redigeeritud tekst, kus ei oleks kasvõi neid häirivaid mõjuvaid trökivigu ja kus oleksid juba kõrvaldatud õiguslikud vastuolud. Aitäh.

Juhataja: Aitäh, pr. Hänni.

Lugupeetud kolleegid, täites juhatuse otsust, mis on kooskõlastatud toimkondade esimeestega, panen hääletamisele kõsimuse. Kes on selle poolt, et lugeda põhiseaduse eelnõu teine lugemine lõppenuks? Hääletame. Ettepaneku poolt on 20 ja vastu on 6. Assamblee põhiseaduse eelnõu teine lugemine on lõppenud. Lugupeetud kolleegid, ma soovin teile veel kord meelde tuletada, et vastavalt juhatuse otsusele jätkub apellatsioonide läbivaatamine, kuid nõõd juhatus organiseerib

töö nii, et vaadatakse läbi vaid neid apellatsioonid, mis on läbi arutatud redaktsioonitoimkonnas.

I.Hallaste: Ma tahaksin protesteerida hr.Jõri Adamsi sõnavõtu vastu. See ei vasta päris tõele, et ma ei jõudnud läbi vaadata neid ettepanekuid, mis ta esitas põhiseaduse eelnõu nende peatõkkide osas, mis on III toimkonna teemaks. See tähendab, 5.peatõkk, 6.peatõkk, 7.peatõkk, 8 peatõkk ja 15 peatõkk. Kõik tema poolt esitatud parandusettepanekud said läbi vaadatud ja nad leidsid kajastamist ka selles tekstis, mis meile välja jagati. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Hr.hallaste, teie protest on kantud protokollis, aga ma palun siiski, et toimkondade juhid võtaksid vajaduse korral sõna organisatsioonilistes küsimuses. Toimkondade juhid sõna ei soovi. Hr.Adamsil on protest. Palun, kuulane selle ka ära.

J.Adams: Palun kanda protokollis, et hr. Hallaste vastus ei vasta tõsioludele.

Juhataja: Hr. Tänap hr.Salum, toimkonna esimees, palun.

V.Salum: Palun I toimkonna liikmetel jääda pärast pleenaaristungis lõppu veel siia istungisaali.

Juhataja: Hr.Jörgenson, VII toimkond.

K.Jürgenson: Kallid kolleegid, meil ei ole põhjust kogumeda enne kui reedel täiskogu istungile, enne algust kell 10. Aitäh.

Juhataja: Rohkem sõnasoovijaid ei ole. Suur tänu teile kolleegid, head nädalavahetust. Kohtume nädala pärast täiskogu istungil. Nägemist.